

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali-alan koulutusohjelma

Emma Hirvelä
Annika Pöllänen

”KOULUNKÄYNTIHALUTTOMUUDEN SYITÄ ON YHTÄ PALJON,
KUN ON KOULUNKÄYNTIHALUTTOMIA NUORIA.” – Sijaishuollos-
sa olevien yläkouluikäisten nuorten koulunkäyntihaluttomuus

Opinnäytetyö
Marraskuu 2016

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijät
Emma Hirvelä, Annika Pöllänen

Nimeke
”KOULUNKÄYNTIHALUTTOMUUDEN SYITÄ ON YHTÄ PALJON, KUN ON KOULUNKÄYNTIHALUTTOMIA NUORIA.” – Sijaishuollossa olevien yläkouluikäisten nuorten koulunkäyntihaluttomuus

Toimeksiantaja
Joensuun seudun sijaishuoltotoimisto

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sijaishuollossa olevien yläkouluikäisten nuorten koulunkäyntihaluttomuutta. Aihetta tutkittiin sijaishuollon työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimustehtävinä oli selvittää, mitkä tekijät aiheuttavat koulunkäyntihaluttomuutta, millä keinoin koulunkäyntihaluttomia nuoria tuetaan ja mitkä keinot ovat osoittautuneet toimivimmiksi. Lisäksi selvitettiin, kuinka koulunkäyntihaluttomuus yleisimmin nuorilla ilmenee. Opinnäytetyö toteutettiin parityönä ja se on luonteeltaan laadullinen. Tutkimusaineisto opinnäytetyöhön kerättiin kahdelle ryhmälle toteutetun teemahaastattelun kautta. Kerätty tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisälönanalyysiä mukaillen.

Opinnäytetyön tuloksista ilmenee, että koulunkäyntihaluttomuuden ilmenemismuodot sekä syyt ovat hyvin moninaisia. Työntekijöiden mukaan koulunkäyntihaluttomuutta esiintyy sekä tytöillä ja pojilla murrosiän alkaessa. Yläkoulun aikana koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen lisääntyy huomattavasti. Koulunkäyntihaluttomuus näkyy lisääntyvinä, selittämättöminä poissaoloina, tunneilla häiriköintinä sekä koulunkäynnin laiminlyömisinä ja vaikeutena lähteä kouluun. Syinä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla voivat olla koulukiusaaminen, nuoren oman perhetilanteen vaikutus, mielen-terveyshäiriöt, oppimisvaikeudet tai erilaiset riippuvuudet. Tukimuodot määräytyvät nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaan. Koulun kanssa tehtävä moniammatillinen yhteistyö ja koulun tarjoamat tukimuodot ovat tärkeässä osassa nuoren tukemisessa.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää kehitettäessä nuorille sopivia tukimuotoja koulunkäyntihaluttomuuteen. Nuorten koulunkäyntihaluttomuutta voitaisiin jatkossa tutkia nuorten näkökulmasta ja tehdä vertailevaa tutkimusta nuorten ja työntekijöiden näkemysten välillä.

Kieli
suomi

Sivuja 75
Liitteet 4
Liitesivumäärä 4

Asiasanat
koulunkäyntihaluttomuus, nuoruus, sijaishuolto

THESIS
November 2016
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
FINLAND
+ 358 260 600

Authors

Emma Hirvelä and Annika Pöllänen

Title

"THERE ARE AS MANY REASONS FOR SCHOOL REFUSAL AS THERE ARE YOUNGSTERS." –School Refusal amongst Upper Comprehensive Pupils in Foster Care

Commissioned by

Joensuu region's foster care office

Abstract

The purpose of this thesis was to study school refusal amongst upper comprehensive pupils in foster care. The theme was studied from the point of view of the employees who work in foster care. The research tasks of the thesis were to investigate which factors are causing school refusal, by which methods secondary pupils are supported and which methods are proven to work. In addition, one of the tasks was also to investigate how school refusal amongst secondary pupils most commonly appears. The thesis was conducted as pair work by using qualitative methods. Data for this thesis was collected by using thematic interviews for two different groups. The data was analyzed by using a material-focused content analysis.

As a result of the thesis, it appears that both school refusal manifestations and causes were diverse. According to the employees, school refusal occurs amongst both boys and girls at the beginning of puberty. During the upper comprehensive school, school refusal manifestations increase significantly. School refusal amongst upper comprehensive pupils appears as increasing unexplained absenteeism, troublemaking during classes, lack of studying and as a difficulty to go to school. The reason behind school refusal can be bullying, the impact of the family situation, mental disorders, learning disabilities or various addictions. The methods are determined by the individual needs of the upper comprehensive pupils. Multi-professional co-operation with the school and the methods provided by the school are an important part of supporting the pupils.

The results of thesis can be used in the development of methods for school refusal in upper comprehensive school. Secondary pupils with school refusal could be researched in the future from their perspective and make a comparative study could be made between their and the employees' views.

Language
Finnish

Pages 75
Appendices 4
Pages of Appendices 4

Keywords

school refusal, youth, foster care

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Perhe ja koulu nuoren kasvun tukijana	6
2.1	Koulu nuoren kasvuympäristönä	7
2.2	Oppilashuolto ja muu yhteistyö	10
3	Nuoruus elämänvaiheena	11
3.1	Nuoruuden kehitystehtävät, –haasteet, ja –kriisit	12
3.2	Kognitiivinen kehitys nuoruudessa	13
3.3	Persoonallisuuden kehitys nuoruudessa	14
3.4	Itsetunto nuoruudessa	15
3.5	Sosiaalinen kehitys nuoruudessa	16
4	Nuoruusiän psyykkiset haasteet	18
4.1	Masentuneisuus- ja ahdistuneisuushäiriöt	19
4.2	Pelot	20
4.3	Riippuvuudet	21
4.4	Kriisit	22
4.5	Koulukiusaaminen ja oppimisvaikeudet	23
5	Koulunkäyntihaluttomuus	25
5.1	Koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen ja seuraukset	26
5.2	Tekijöitä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla	28
5.3	Luvaton poissaolo koulusta	29
5.4	Koulu-uupumus, koulupudokkuus ja syrjäytyminen	30
6	Lastensuojelu	32
6.1	Koulu ja lastensuojelu	33
7	Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	35
8	Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus	38
8.1	Teemahaastattelu	40
8.2	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	43
9	Tulokset	47
9.1	Koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen	47
9.2	Koulunkäyntihaluttomuuden taustalla olevia syitä	49
9.3	Tukimuotoja koulunkäyntihaluttomuuteen	53
10	Johtopäätökset	57
10.1	Varhainen puuttumien ongelmien ehkäisijänä	58
10.2	Oppimisvaikeudet ja koulunkäyntihaluttomuus	60
10.3	Yksilöllisiä tukimuotoja koulunkäyntihaluttomuuteen	64
11	Pohdinta	68
11.1	Eettisyys ja luotettavuus	69
11.2	Jatkotutkimus- ja kehittämisideat	71
11.3	Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu	71
	Lähteet	74

Liitteet

Liite 1	Tutkimuslupa
Liite 2	Toimeksiantosopimus
Liite 3	Teemahaastattelurunko
Liite 4	Opinnäytetyöprosessi

1 Johdanto

Koulunkäyntihaluttomuus koskettaa sijaishuollossa olevia nuoria eri tavoin ja syyt koulunkäyntihaluttomuuden taustalla voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia. Kuitenkin on tärkeä muistaa, ettei kaikilla sijaishuollossa olevilla nuorilla esiinny koulunkäyntihaluttomuutta. Lisäksi samanlaisia koulunkäyntihaluttomuuden ilmentymiä ja syitä esiintyy myös muillakin kuin sijaishuollossa olevilla nuorilla. Kaikkia koulunkäyntihaluttomia nuoria yhdistää se, että joku tai jokin asia joko nuoren omassa elämässä tai koulussa aiheuttaa sen, ettei kouluun voida mennä tai siellä ei viihdytä.

Opinnäytetyössämme käsittelemme sijaishuollossa olevien työntekijöiden näkemyksiä yläkouluikäisten koulunkäyntihaluttomuuden ilmenemisestä, syistä ja tukimuodoista. Työntekijöiden näkemys aiheeseemme perustuu heidän työkokemukseensa sekä työskentelyyn nuorten parissa. Kaikilla haastateltavilla oli aiempaa kosketuspintaa aiheeseen omien asiakkaiden kautta. Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimii Joensuun seudun sijaishuoltotoimisto. Näyttäisi siltä, että koulunkäyntihaluttomuutta ilmenee ja esiintyy sijaishuollossa olevien nuorten keskuudessa verrattain paljon. Koulunkäyntihaluttomuus ei kuitenkaan ole yksiselitteinen asia, vaan siihen vaikuttavat taustalla useat eri tekijät ja seikat.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Tietoperustana tarkastelemme perheen ja koulun merkitystä nuoren elämään, nuoruuden kehitysvaiheita sekä koulunkäyntihaluttomuuden käsitettä. Lisäksi tuomme opinnäytetyössä esiin nuoruuden psyykkisiä haasteita, jotka näyttäytyvät osallaan myös koulunkäyntihaluttomuuden syissä. Avaamme myös laadullisen tutkimuksen etenemistä sekä aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheita ja hyödyntämäämme ryhmähaastattelua. Käytämme tulosten avaamisen tueksi paljon suoria aineistolainauksia, jotta saamme esimerkkien avulla tuotua tuloksia monipuolisesti esille. Johtopäätöksissä olemme peilanneet tuloksia teoriapohjaamme. Pohdinnassa kerromme opinnäytetyön prosessin etenemistä sekä tutkimuksen toteuttamista.

2 Perhe ja koulu nuoren kasvun tukijana

Perhe nähdään keskeisimpänä tuen ja turvan lähteenä lapselle. Lapsuusiän perhetaustalla, elinoloilla ja kasvuympäristöllä nähdään olevan suuri vaikutus sosiaaliselle periytyvyydelle sekä koulutukselliselle eriarvoisuudelle. Perhetaustan on todettu vaikuttavan koulupäätöksiin ja koulumenestykseen monin eri tavoin. Perhe on aiempaa riippuvaisempi ulkopuolisista tekijöistä, kuten työmarkkinatilanteesta. Vanhempien epävarma työmarkkina-asema vaikuttaa merkittävästi perheiden elämään. Työhön tai työttömyyteen liittyvät asiat voivat kuormittaa vanhempia liikaa ja aiheuttaa ylimäärästä stressiä. Stressaantuneilla vanhemmilla ei välttämättä ole aikaa ja energiaa huomata lasten tarpeita ja olla heille välittävä ja läsnä oleva aikuinen. (Lämsä 2009a, 23–24; Härkönen 2010, 61–64.) Lapsuudenkodista saadut odotukset, arvot ja toimintatavat muokkaavat osaltaan lapsen menestystä tulevaisuudessa. Kasvuympäristö jossa vanhemmat kasvattavat lapsensa arvostamaan koulutusta ja ammatissa menestymistä, tukevat lastensa mielikuvaa koulutuksen tärkeydestä. (Härkönen 2010, 61–64.)

Vaikka vanhemmuuteen ja perheisiin kohdistuvat ongelmat ovat lisääntyneet, on kuitenkin huomioitava, että edelleen suuressa osassa perheistä vanhemmuus on jopa aiempaa vahvempaa. Vanhemmuus koetaan avartavaksi ja antoisaksi rooliksi ja kasvun paikaksi. Tilanteissa joissa vanhemmuus on puutteellista, korostuu perheen ulkopuolisten aikuisten merkitys lapsen ja nuoren kasvua tukevana sosiaalisina vanhempina. Etenkin lastensuojeluperheissä erilaiset ongelmat muodostavat monisyisen ongelmakimpun, josta syiden ja seurausten selvittäminen ei ole enää helppoa. Jos vanhempi on omassa lapsuudessaan jäänyt vaille riittävää aikuisen hoivaa ja huolenpitoa, on heidän vaikeaa antaa sitä myöskään omille lapsilleen. Perheen sosialisaatioprosesseissa nuorille välittyy tai jää välittymättä kouluttautumista, työssäkäyntiä, perhe-elämää, lastenkasvatusta ja päihteidenkäyttöä koskevat toimintamallit. (Lämsä 2009a, 28–31.)

Kouluvuosien mittaan lasten ja nuorten välisillä eroilla on taipumusta kasvaa, vaikka yhteisen peruskoulun ideaan kuuluu koulutuksellisen tasa-arvon tavoite. Lapsen ja nuorten ajatuksiin omista mahdollisuuksistaan ja tulevaisuudestaan

vaikuttavat merkittävästi kotoa saatu tuki, mutta sekään ei aina yksin riitä. Vaikka lapsi tai nuori saisikin tukea kotoa, voi hän ajautua ongelmiin koulumaailman kanssa. Lapsi tai nuori voi kokea, ettei hän tule kohdelluksi oikeudenmukaisesti, tai hänen yksilöllisiä tarpeitaan ja edellytyksiään ei oteta huomioon. Ongelmat sosiaalisissa suhteissa ja niihin liittyvät puutteet liittyvät keskeisesti lasten ja nuorten elämän riskeihin. Kotoa ja lähiyhteisöltä saatu puutteellinen tai rajallinen tuki kasvulle asettaa nämä lapset ja nuoret riskivyyhykkeeseen. Riskitekijöitä lasten ja nuorten terveille ja tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle ovat muun muassa vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö. Kehityksellisenä riskinä nähdään nykyisin myös avioerojen yleistyminen. Etenkin lastensuojeluasiakkaiden ja erityisluokille sijoitettujen lasten ja nuorten joukossa yksinhuoltajaperheiden lapset ja nuoret ovat määräänsä nähden yliedustettuina. (Lämsä 2009a, 27–28.)

2.1 Koulu nuoren kasvuympäristönä

Koulusta muodostuu nuoren elämään pitkäksi aikaa yksi keskeinen yhteiskunnallinen laitos. Joka vuosi noin 55 000 lasta aloittaa peruskoulun ensimmäisen luokan Suomessa. Koulussa vietetty aika on useimmilla vähintään 12 vuotta. Useimmat koulutiensä aloittavista ovat innokkaita ja halukkaita oppimaan uutta ja heillä on uskoa omiin mahdollisuuksiinsa menestyä koulussa. Koulu tarjoaa eväitä omaan kasvuun. Uusien tietojen ja taitojen karttuessa laajenevat mahdollisuudet oman elämän rakentamiseen. Koulutie ei kuitenkaan etene kaikilla aivan näin ruusuisesti. Osa koulutiensä aloittajista kokee jo alkumetreillä, kuinka he ovat epäonnistuneet eivätkä ole pystyneet täyttämään odotuksia, joita heihin on kohdistettu yhtä hyvin kuin useimmat ikätoverit. (Lämsä 2009b, 34.)

Nuoren suhtautuminen kouluun ja käsitykset omista mahdollisuuksistaan myöhemminä kouluvuosina muovautuvat ensimmäisten kouluvuosien aikana saatujen kokemusten myötä. Suhde kouluun muodostuu lapsen ja nuoren sekä koulun eri toimintatasojen kohtaamisissa. Nuoren asennoituminen koulun sääntöihin, koulumenestys, asema koulussa, koulun toimintaympäristö ja ryhmäkokoo ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat osaltaan suhteen muotoutumiseen. Se missä

määrin lapset ja nuoret kokevat pystyvänsä vastaamaan itseensä kohdistuviin odotuksiin on olennaista koulusuhteen muotoutumisen kannalta. On kuitenkin tärkeä huomioida lasten ja nuorten yksilöllisten valmiudet ja ominaisuudet suhteessa oppimiseen. Oppilaiden väliset erot ovat suurimmillaan alakoulussa ja tasoittuvat myöhempinä kouluvuosia, mutta eivät kuitenkaan katoa kokonaan. On myös huomioitava erilaiset vammat, fyysiset sairaudet tai muut elämän vaikeudet, jotka voivat ajoittain viedä niin paljon energiaa, ettei lapsi tai nuori pysty omaa tasoaan vastaaviin suorituksiin koulussa. (Lämsä 2009b, 35–37.)

Koulua ei tulisi tarkastella vain oppimisen kautta. Koulu on paljon muutakin kuin paikka, jossa uudelle sukupolvelle pyritään siirtämään ne tiedot ja taidot, jotka vanhempi sukupolvi kokee olevan säilyttämisen ja siirtämisen arvoisia. Koulu kiinnittyy nuoren arkeen usealla eri tavalla ja, jos koulua tarkastellaan vain oppimisen kautta jäävät nämä erilaiset tavat näkemättä. Koulu tulee nähdä paikkana, jossa nuori tahdostaan riippumatta tapaa suuren joukon muita nuoria. Koulu on paikka, jossa tullaan hyvinvointipalvelujen piiriin sekä paikka, jossa on mahdollisuus oppia, millaista on toiminta demokratiassa. Koulu nähdään myös kasvuyhteisönä ja instituutiona, joka tarjoaa mahdollisuuden osallistua kehittämään lähiympäristöä ja suomalaista yhteiskuntaa. Nyky-yhteiskunnassa pidetään välttämättömyytenä kykyä uuden oppimiselle ja oman toiminnan mukauttamista nopeastikin vaihtuviin olosuhteisiin. Koulun tulisikin pystyä tukemaan nuorten kykyä oppia ja vastaanottaa uutta. (Kiilakoski 2014, 9–10.)

Nuori ei tuo kouluun vain pelkästään itseään vaan myös elämäänsä koulun ulkopuolelta. Nuoren myötä koulu kohtaa nuoren lisäksi hänen vanhempansa tai kasvattajansa, heidän voimavaransa sekä vanhemmuuden haasteensa. Vaikka Internetistä ja sosiaalisesta mediasta on tullut viime vuosina merkittävä osa nuorten toimintaympäristöä, on muistettava, että inhimillisillä kohtaamisilla on edelleen suuri kehityksellinen merkitys. Nuori kohtaa elämässään monia riskialttiita muutospaikoita, kuten siirtymisen alakoulusta yläkouluun sekä perusopetuksesta jatko-opintoihin. Nuoren tuen tarve kasvaa myös hänen kohdatessaan erilaisia normaalia poikkeavia tapahtumia, kuten psyykkiset ja somaattiset sairastumiset, opintojen keskeytyminen tai yllättävät ja traumaattiset tapahtumat. Vaara yhteiskunnasta ja ikätasoisesta kehityksestä syrjäytymiseen kasvaa,

jos nuorella on riski jäädä vaille riittävää aikuisen tukea ja apua. Kouluyhteisö ja koululuokka ovat tärkeitä kehitysympäristöjä nuorelle kodin ja perheen lisäksi. Koulussa nuori pääsee erilaiseen vuorovaikutukseen kuin kotiympäristössä. Nuori oppii koulussa erilaisia vuorovaikutustapoja sekä nuoren itseilmaisu kehittyy. Koululuokka, ryhmän koko ja sen pysyvyys ovat nuoren psykososiaalisen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta merkittäviä asioita. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne ja Vanhala 2010, 9–10.)

Nuoren kasvu- ja oppimisprosessin edistäminen vaatii koulun ja kodin välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä, jotta nuoren terveelle kasvulle ja hyvälle oppimiselle olisi parhaat mahdolliset edellytykset. Nuoren kasvatuksesta ensisijainen vastuu on kuitenkin nuoren huoltajilla. Koulun tehtävä on tukea kotien kasvatus-tehtävää. Jotta koulu voi osaltaan tukea nuorten tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä, edellyttää se koulun ja huoltajien välistä yhteistyötä. (Saulio 2005, 22.) Tilanteissa joissa kaikki ei menekään suunnitelmien mukaan, vaan lapsella tai nuorella alkaa ilmetä ongelmia, koulun ja kodin yhteistyön merkitys korostuu. Koulumenestyksen heikkeneminen tai luvattomat poissaolot antavat viitteitä lapsen tai nuoren ongelmista. Vaikeuksia voi myös olla tulla toimeen ikätovereiden kanssa, tai lapsi tai nuori voi joko kiusata muita tai tulla itse kiusatuksi. (Lämsä 2009b, 56). Koenumeroiden huononeminen, huono käytös tunneilla, lisääntyneet ja jatkuvat poissaolot sekä keskiarvon laskeminen ovat asioita, joista huoli nuoren tilanteesta tulisi herätä. Lyhyessä ajassa tapahtunut muutos tarvitsee tilanteen kartoituksen ja siihen puuttumisen. (Hietala, ym. 2010, 13).

Ongelmiin tulisi kodin ja koulun puolesta puuttua heti, kun ne huomataan. Puuttuminen on merkki lapselle ja nuorelle, että aikuiset ovat kiinnostuneita hänen voinnistaan ja koulunkäynnistään ja että heillä on apua saatavilla. (Lämsä 2009b, 56.) Varhainen puuttuminen tarkoittaa sitä, että koulussa nuoren ongelmat havaitaan ja niihin etsitään ratkaisukeinoja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Erilaisten keinojen avulla pyritään löytämään tapoja tai keinoja nuoren hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin tai oppimisen pulmiin. Varhainen puuttuminen käynnistyy havainnoista, ja tämän myötä johtaa toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on auttaa ja tukea oppilasta tai kehittää oppimisympäristöä. Ennen kaikkea lähtökohtana varhaisessa puuttumisessa on huoli lapsen, nuoren tai

ryhmän tilanteesta. Puuttumisen tarkoitus on estää lasten ja nuorten ongelmien kasaantuminen ja kärjistyminen. (Huhtanen, 2007, 28–29.) Aina kuitenkaan apua ei ole saatavilla. Se voi osaltaan selittää lapsen ja nuoren kielteisen suhtautumisen koulunkäyntiin. Heidän tuen tarpeitaan ei ole tunnustettu eikä tunnustettu. (Lämsä 2009b, 56.)

2.2 Oppilashuolto ja muu yhteistyö

Suomessa jokaisella lapsella tulee olla oikeus opetukseen myös niissä tilanteissa, joissa hänen terveys tai kehitys on vaarantunut. Koulujärjestelmällä on ensisijainen vastuu järjestää lapselle ja nuorelle hänen tarvitsemansa tuki koulunkäynnin turvaamiseksi. (Heino & Oranen 2012, 218–221.) Koulunkäyntiongelmien tulisi puuttua ensisijaisesti oppilashuollossa sekä muilla perusopetuslain mukaisilla tukitoimilla tai tarpeen vaatiessa moniammatillisen viranomaisyhteistyön avulla. (Räty, 2015, 364–365.) Oppilashuoltotyö on yksi keskeisimmistä käytännön toiminta-alueista, jossa lastensuojelu ja koulumaailma yhdistyvät. Oppilashuollon tehtävänä on huolehtia ja käsitellä lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä turvallisuuteen liittyviä asioita, tarvittaessa puuttua hyvinvoinnissa tapahtuviin muutoksiin sekä tarpeen vaatiessa tehdä ilmoitus lastensuojelutarpeen selvityksestä. (Jahnukainen ym. 2012, 48.)

Oppilashuollon kokonaisuus muodostuu terveydenhuoltolain mukaisesta kouluterveydenhuollosta, lastensuojelulaissa tarkoitetusta koulunkäynnin tukemisesta ja opetussuunnitelmien mukaisesta oppilashuollosta. Oppilashuoltolain 3. §:n 2. mom. mukaan on opiskeluhoito ensisijaisesti toteutettava ennaltaehkäisevänä koko oppilasyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona. Opiskelijalla on lisäksi oikeus yksilölliseen oppilashuoltoon oppilashuoltolain säädöksen mukaisesti. Oppilashuoltoon kuuluvat psykologi- ja kuraattoripalvelut, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut ja koulutuksen järjestämän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito. Opetustoimi ja sosiaali- ja terveystoimi toteuttavat oppilashuoltoa monialaisena ja suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajien kanssa. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään myös muiden yhteistyötahojen kanssa. (Räty 2015, 38–39.) Koulukuraattori toimii yleensä lasten-

suojelun ja sosiaalityön edustajana. Koulukuraattorin tehtäviin kuuluvat ehkäisevä lastensuojelutyö, muiden tehtävien ohella. (Jahnukainen ym. 2012, 48.)

Oppilaiden hyvinvoinnin takaamiseksi ja turvaamiseksi yhteistyötä eri toimijoiden välillä tulee kehittää kaikin tavoin. Yhteistyön toimimisen kannalta on tärkeää, että yhteistyökumppanit ja heidän toimintatapansa tunnetaan. On mahdollista, että yhteistyön tarve korostuu eri nivelvaiheissa, esimerkiksi lapsen siirtyessä alakoulusta yläkouluun. Koulun ja ympäröivän yhteisön yhteistyöhön, kuten toimintatapoihin, käytäntöihin ja hoitopolkuihin vaikuttavat paikalliset olosuhteet. Erilaisia yhteistyötahoja kuntatasolla voivat olla muun muassa sosiaalityö, lastensuojelu, josta esimerkkinä perhetyö ja sijaishuolto, päihdetyö, erilaiset mielenterveyspalvelut, nuorisotyö ja perheneuvolat. (Suontausta-Kyläinpää 2010, 100–102.)

Yhteistyön ongelmia voivat olla muun muassa työntekijöiden puute, saatavuus ja vaihtuvuus. Yhteistyötahojen puute tai toimimattomuus hidastaa yhteistyötä ja oppilaan hyvinvointi voi olla pahimmassa tapauksessa uhattu. Kouluissa voi olla puutteita kouluterveyden ja sosiaalitoimen henkilöiden saatavuudessa. Myös vaikeudet päästä koulupsykologille tai koulukuraattorille mahdollisesti kasaavat nuoren ongelmia. Kokonaisuutta on vaikea saada toimimaan, jos työntekijä resursseja ei ole riittävästi (Suontausta-Kyläinpää 2010, 99.) Moniammatillista yhteistyötä käytetään paljon nuoren kanssa tehtävässä työssä. Moniammatillisuus tuo esille asiantuntijuutta eri toimijoilta ja erilaiset ammatilliset näkemykset ovat tärkeitä, jotta tilanteeseen löydetään nuoren kannalta paras mahdollinen ratkaisu. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen, Vilén, 2003, 101.)

3 Nuoruus elämänvaiheena

Ihmisen kehitys jaetaan kolmeen toisissaan sidoksissa olevaan kehityksen osa-alueeseen, fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen. Muutokset eri osa-alueissa ovat kytköksissä toisiinsa, kun yhdellä osa-alueella tapahtuu muutosta, tapahtuu muutosta myös muilla osa-alueilla. Kehityksen katsotaan olevan kokonais-

valtaista ja dynaamista. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 30.) Opinnäytetyömme kannalta on tarkoituksenmukaista keskittää tarkastelu vain psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen.

Nuoruus on pitkä elämänvaihe, jonka aikana pitää ikään kuin oppia elämään uudestaan. Nuoruuden aikana käydään läpi merkittäviä psykososiaalisia muutoksia. Nuoruudessa aletaan hiljalleen irtautua vanhemmista ja yksilöllisyyden valmistelu ja kokeilu aika alkavat. Se merkitsee mahdollisuuksia ja kykyjä rakentaa itsenäisempää elämää. Nuoruus on siirtymävaihe kohti aikuisuutta. Etenkin länsimaissa nuoruus nähdään nuorten erityisen voimakkaana haluna irtautua vanhemmistaan ja vanhempien edustamista arvoista, kohti vanhemmista erillistä yksilöä. Nuoruus jaetaan kolmeen eri vaiheeseen. Jokaisessa vaiheessa on omat uudet haasteensa ja tehtävänsä. (Dunderfelt 2011, 84–85; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 166–167.)

3.1 Nuoruuden kehitystehtävät, –haasteet ja –kriisit

Kehitystehtävät, kehityshaasteet ja kehityskriisit ovat käsitteitä jotka kuvaavat psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyviä odotuksia ja tavoitteita. Kehitystehtävät ovat siis eri ikäkausiin kytköksissä olevien kehityskriisien haasteita, joiden kohtaaminen ja niistä selviytyminen mahdollistavat ihmisen kehittymisen ja siirtymisen seuraavaan elämänvaiheeseen ja seuraavasta kehityskriisistä ja sen kehitystehtävästä selviytymiseen. (Dunderfelt 2011, 85; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 52–53). Käsite kehityshaaste kuvaa kehitystä koskevia odotuksia ja tavoitteita, joiden katsotaan määrittävän ja rakentuvan yksilöllisillä tavoilla. Kehityshaaste syntyy ja rakentuu vuorovaikutteisessa yksilön ja ympäristön välisessä suhteessa. Ympäristön asettamia odotuksia ovat esimerkiksi vanhempien odotukset nuoren vastuunottokyvystä, samalla kun nuori haluaa lisää vapautta ja päätäntävaltaa. Kehityshaaste on prosessi, jonka aikana käydään läpi jotakin muutosta. Kehityskriisi puolestaan kuvaa ihmisen tarvetta muuttua ja saavuttaa uudenlaisia asioita, kun ihmisen entiset tavat ja keinot toimia eivät enää riitä. Kehityskriisit kuuluvat normaalina osana ihmisen kehitykseen. Uusien tärkeiden

tavoitteiden ja asioiden saavuttamien rakentavat ihmisen tuntoa ja luottamusta omiin kykyihin ja toimintaan. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 53–55.)

Nuoruuden kehitystehtävät:

- saavuttaa uusi ja kypsempi suhde molempiin sukupuoliin
- löytää itselleen maskuliininen tai feminiininen puoli
- hyväksyä oma fyysinen ulkonäkönsä ja oppia käyttämään ruumistaan tarkoituksen mukaisesti
- saavuttaa tunne-elämässä itsenäisyys vanhempiin ja muihin aikuisiin nähden sekä valmistua avioliittoon ja perhe-elämään
- ottaa vastuu taloudellisista seikoista
- kehittää maailmankatsomus, arvomaailma ja moraali, joiden mukaan voi ohjata elämäänsä
- pyrkiä ja päästä sosiaalisesti vastuulliseen käyttäytymiseen.

Nuori antaa suuntaa elämälleen valintojensa myötä. Valintoja tehdään toveripiiristä ja läheisistä ihmissuhteista, harrastuksista, koulunkäynnistä ja koulutusvalinnoista. Nuorena tehdyt valinnat luovat pohjan elämäntululle jonka nuori aikuisena elää. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006,124.)

3.2 Kognitiivinen kehitys nuoruudessa

Nuoruusikä muuttaa yksilön jälleen herkäksi fyysisten ja neurologisten muutosten myötä. Nuori palaa hahmottamaan maailmaa jälleen kokonaisvaltaisesti pienen lapsen tavoin. Tunteet ja tuntemukset vaikuttavat nuoren kiinnostuksen kohteisiin ja motivoituneisuuteen. Hahmottaminen ja toimiminen tapahtuvat korostetusti nuoren tuntemusten ja olojen pohjalta. Toisinaan nuori ilmaisee itseään voimakkaasti ja ristiriitaisesti. Epävarmuus ja pelko sekä toiveet ja haaveet ovat usein ristiriitojen taustalla. Voimakas aiemmin opitun kyseenalaistaminen on osa nuoruutta. Nuoruus on aikaa, jolloin ollaan herkkiä ja alttiita erilaisille uusille asioille. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 168–169; Aaltonen ym. 2003, 60.)

Nuoruus on aikaa, jolloin ollaan kriittisiä ja kyseenalaistetaan auktoriteetteja. Tämä johtuu osaltaan nuoren ajattelun egosentrisyydestä. Nuoruuden egosentrismi kuvaa nuoren ajattelua, jolloin nuoren maailmankuva keskittyy vahvasti oman itsensä ympärille. Nuoren on vaikea ottaa kritiikkiä vastaan ja vikoja löydetään helposti enemmän muista kuin itsestä. Nuori rakentaa mielikuvia siitä, mitä muut hänestä ajattelevat ja että muut tarkastelevat juuri häntä ja hänen käyttäytymistään. Nuoruuden egosentrisyydellä kuvataan myös toista ajattelun piirrettä, jossa nuorella on oletamus, että hänen kokemuksensa ovat vain hänelle tapahtuneita ja sitä kautta ainutlaatuisia. Nuoruudessa on tyypillistä, että nuori kokee, ettei kukaan ymmärrä häntä ja ajatellaan, että miksi jotkin asiat tapahtuvat vai minulle. Nuoruudessa otetaan usein myös riskejä esimerkiksi alkoholikäytössä, ajatellen etteivät vaarat koske itseä. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 170.)

3.3 Persoonallisuuden kehitys nuoruudessa

Nuoruudessa lapsuuden aikana kehittyneet käsitykset itsestä muokkautuvat ja rakentuvat. Käytössä on uusia voimavaroja, mutta edessä on myös uusia haasteita. Persoonallisuuden kehityksestä nuoruudessa puhutaan usein identiteetin etsimisestä. Identiteetissä on käytetty kahtiajakoa persoonalliseen identiteettiin ja sosiaaliseen identiteettiin. Persoonallisella identiteetillä tarkoitetaan yksilöllisesti koettavaa ajallisesti jatkuvaa samanlaisuutta ja ainutlaatuisuutta. Sosiaalinen identiteetti kuvaa puolestaan samaistumista johonkin ryhmään, esimerkiksi harrastus- tai ystäväryhmään, jotka ovat tärkeä osa nuoren kokonaisidentiteettiä. (Aaltonen ym. 2003, 74; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 172.)

Nuoruusiän yhtenä tavoitteena on saavuttaa eheytynyt minäidentiteetti. Ellei nuori pysty saavuttamaan eheää minäidentiteettiä ja kokemaan itseään eheäksi, on nuoren vaikea säilyttää lojaaliutensa toista ihmistä kohtaan erilaisissa konflikteissa, sekä vaikea säilyttää ihmissuhteita. Nuoruuden kehitysvaiheen vaarana on roolidiffuusio, jolla tarkoitetaan identiteettiroolien hajaantumista. Tällöin nuori ei tiedä, kuka hän on tai miten hänen pitäisi olla. Epävarmuuden ko-

keminen ja roolien hakeminen nuoruudessa on normaalia. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 173.)

Omaan elämään liittyviä odotuksia aletaan muodostaa nuoruudessa entistä pidemmälle aikavälille kuin aikaisemmin. Nuoren toiminta on suuntautunut itselleen merkityksellisten tavoitteiden mukaisesti. Kun nuoren kiintymystarpeet suuntautuvat kodinulkopuolelle ja ystävyys- ja seurustelusuhteet lisääntyvät, muuttuu samalla kiintymyssuhde vanhempiin. Omia sosiaalisia ympäristöjään myötäillen nuori pyrkii muokkaamaan omia tavoitteitaan. Onnistumisen kokemukset ja myönteinen palaute ovat tärkeä osa nuoren itseluottamuksen vahvistajina. Tärkeää on myös, että nuori voi peilata ajatuksiaan, kokemuksiaan ja tunteitaan yhdessä aikuisten tai ikätovereiden kanssa. Ympäristö saattaa asettaa nuorelle liian suuria paineita ja täten kuormittaa nuorta. Mahdollista on myös, että nuori on itse asettanut ja muokannut itselleen liian vaativia tavoitteita. Näitä tavoitteita nuori ei välttämättä tiedosta itse tai pysty myöntämään itselleen. Vaarana on, että nuori vaatii itseltään liikoja suhteessa omiin voimavaroihin, tietoihin, taitoihin ja ympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin. Vastakohtana on myös liian matalien tavoitteiden asettaminen, mikä johtaa nuoren turhautumiseen ja merkityksettömyyden tunteisiin. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 176.)

3.4 Itsetunto nuoruudessa

Hyvää ja tervettä itsetuntoa kuvastaa tunne itsestä hyvänä ja hyväksyttynä. Hyvä itsetunto ei ole vain kyky arvostaa itseään, vaan se on myös kyky arvostaa muita. Hyvän itsetunnon merkkejä on totuudenmukainen minäkuva itsestä, kyky sietää elämässä eteen tulevia pettymyksiä ja vastoinkäymisiä ja kyky tehdä omaan elämään liittyviä päätöksiä itsenäisesti ottamatta muiden mielipiteitä huomioon. Hyvällä itsetunnolla on myönteinen vaikutus halutessamme saavuttaa tavoitteita suhteessa opiskeluun, työhön ja yksityiselämään. Itsetunto oli se sitten hyvä tai huono vaikuttaa keskeisesti mielenterveyteemme, hyvinvointiimme sekä vuorovaikutukseen muiden kanssa. (Toivakka & Maasola 2001, 15–18; Keltinkangas-Järvinen 1994, 17.)

Minäkuvaan ja itsetuntoon nuoruudessa vaikuttavat voimakkaasti nuorta ympäröivät ihmissuhteet. Se miten nuori tuntee kuuluvansa ystäväpiiriinsä, luokkaansa, perheeseen ja sukuun sekä laajemmin yhteiskuntaan vaikuttavat merkittävästi itsetunnon kehittymiseen. (Toivakka & Maasola 2001, 15–18.) Itsetunnon katsotaan murrosiässä olevan jo suhteellisen pysyvä. Suurimmat vaihtelut itsetunnossa ajoittuvat nuoruuden alkuvaiheeseen 12–14 ikävuoden tienoille. Vaikka murrosiän alkuvaiheissa nuori on itsekeskeinen ja minäkuvassa tapahtuu suuria muutoksia, ei se suoraan merkitse itsetunnon heikkenemistä tai horjumista. (Keltinkangas-Järvinen 1994, 33.)

Kasvattajalla on merkittävä rooli nuoren itsetunnon muotoutumisessa. Nuorelle ulkoapäin tuleva ajatus hänen itseluottamuksen puutteesta saattaa murrosiässä saada aikaan todellisen itseluottamuksen puutteen. (Toivakka & Maasola 2001, 15–18; Keltinkangas-Järvinen 1994, 34.) Osoittamalla välittämistä, hyväksyntää ja kunnioitusta lasta ja nuorta kohtaan tuetaan ja vahvistetaan hänen kokemustaan omasta merkityksellisyydestä. Lapselle ja nuorelle tulee antaa positiivista palautetta sekä häntä tulisi rohkaista omaan itsearviointiin. Myös turvallisten rajojen asettaminen lisää merkittävyyden tunnetta. Pätevyyden tunnetta puolestaan voidaan vahvistaa ja tukea opastamalla lasta ja nuorta asettamaan itselleen realistisia tavoitteita. Omien voimavarojen tiedostaminen lisää lapsen vastuunottokykyä sekä helpottaa osallistumista erilaisiin asioihin. (Bhatia & Wiitakorpi 2005, 11.)

3.5 Sosiaalinen kehitys nuoruudessa

Psyykkiset ja fyysiset muutokset nuoruudessa heijastuvat myös nuorten ihmissuhteisiin. Nuoruusiässä korostuu tarve itsenäisyyteen ja yksityisyyteen. Nuoren suhde vanhempiin muuttuu ja vanhemman nuoren välisille suhteille konfliktit ovat ominaisia. Nuoren ja vanhemman väliset riidat liittyvät usein nuorelle asetettuihin rajoihin ja päihteidenkäyttöön. Nuorella on kokemus, etteivät aikuiset ymmärrä häntä ja samalla ystävien merkitys korostuu. Vanhemmista irtautuminen kuitenkin kehittää nuoren kognitiivisia kykyjä ja saa nuoren pohtimaan ihmissuhteitaan, tullen samalla entistä kriittisemmäksi. Nuoren ja vanhemman

välisessä suhteessa myös vanhempi saattaa kokea hämmennystä. Vanhemmat voivat olla epätietoisia, kuinka heidän tulisi suhtautua lisääntyneisiin ristiriitailanteisiin. Konfliktit nuoren ja vanhemman välillä kuitenkin edistävät nuoren itsenäisyyden ja identiteetin kehittymistä ja antavat samalla infoa nuoren muuttuvista tarpeista ja odotuksista. Aikuisen välittävä asenne nuorta kohtaan on yksi tärkeimmistä voimavaroista nuorelle tämän itsenäistymispyrkimyksissään. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 181–182.)

Nuoruudessa tyttöjen ja poikien ystävyssuhteet rakentuvat erilaisiksi. Pojilla on tapana viettää aikaa isommissa porukoissa, kun taas tytöt ovat mieluummin kahden tai kolmen ystävän kanssa. (Launonen & Pulkkinen 2004, 53.) Yksi nuoruuden kehitystehtävistä on liittyminen vastavuoroiseen ja läheiseen ihmissuhteeseen. Ystävyssuhteilta odotetaan läheisyyttä, vastavuoroisuutta, luottamusta ja ymmärrystä. Vuorovaikutuksessa ystävien kanssa nuorella on mahdollisuus oppia niin itsestään kuin muistakin, tunnistaa sekä omia että muiden tarpeita ja toiveita. Ystävyssuhteet nähdään usein hyvinvointia tuottavana tekijänä, mutta ne voivat sisältää myös kielteisiä piirteitä. Nuoret vertailevat itseään ystäviinsä ja tämä aiheuttaa ahdistuksen ja masennukset tunteita. Myös ystävien ja kaveriporukan luoma sosiaalinen paine voi ajaa nuoren toimimaan jollakin määrättyllä itselle vieraalla tavalla. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 185–186.)

Koulu tarjoaa nuorelle mahdollisuuden olla yhteisön jäsenenä. Yhteisön jäsenenä nuorelle tarjoutuu mahdollisuus oppia omien tavoitteiden sovittamista muiden tavoitteisiin, nuori oppii työnjakoa, toimintatapoja sekä sovittujen sääntöjen noudattamista ja kunnioitusta. Nuorelle on tärkeää olla osana yhteisöä, johon hän tuntee kuuluvansa. Yhteisöön kuulumattomuus voi ilmetä heikkoina sosiaalisina taitoina, joka puolestaan voi johtaa kaveriporukasta pois sulkemiseen ja ongelmien muodostumiseen opettajien kanssa. Kaikki edellä mainittu puolestaan vaarantaa nuoren kokonaisvaltaista sosiaalista kehitystä. (Launonen & Pulkkinen 2004, 53.)

4 Nuoruusiän psyykkiset haasteet

Psyykkinen pahoinvointi vaikuttaa nuoren koulutyöskentelyyn ja tehtävistä suoriutumiseen. Masentuneena keskittyminen on vaikeaa, ajatuksenjuoksu hidastuu ja pienikin työskentely vaatii ponnisteluja ja väsyttää helposti. Aivojen välittäjäaineiden muutokset sekä madaltunut mieliala ja toivottomuuden tunne liittyvät vahvasti uusien asioiden oppimisen vaikeuteen. Luki- tai muun oppimisvaikeuden vuoksi oppiminen ja opinnoissa eteneminen vaikeutuu. Jos nuorella on tämän lisäksi psyykkisten oireisiin liittyvää toimintakyvyn madaltumista, on oppiminen nuorelle erityisen vaikeaa. Tilapäisen toimintakyvyn heikkenemisen taustalla voivat vaikuttaa voimakas ahdistus ja stressi. (Hietala ym. 2010, 82–83.)

Nuorelle voi tulla kouluongelmia silloin, kun taustalla ilmenee mielenterveysongelmia ja ristiriitoja nuoren kotona. Yleisimpiä mielenterveysongelmia ovat muun muassa päihdeongelmat, syömishäiriöt, ahdistuneisuus- ja masentuneisuushäiriöt, käytöshäiriöt ja erilaiset pelot. Nuori tarvitsee erityisesti yläluokilla aikuisen tukea, ja koululla on keskeinen rooli nuoren elämässä. Nuorelle ryhmään kuulumisen tunne on tärkeä, ja sen puuttuminen on kehityksellinen riskitekijä. Nuoren hyvään ja tasapainoiseen mielenterveyteen kuuluvat kyky olla muiden kanssa ja halu vuorovaikutukseen, kyky pitää omia puoliaan ja kyky välittää muista. (Hietala ym. 2010, 58–60.)

Arvioiden mukaan noin joka viides nuori kärsii mielenterveysongelmista, joihin he tarvitsevat ulkopuolista apua, sillä arjessa selviytyminen on selvästi vaikeutunut. Täytyy kuitenkin muistaa, että nuoruuteen kuuluu ahdistuksen, pelon, alakuloisuuden ja jännityksen tunteita tietyssä määrin, ja ne ovat eräänlainen terve reaktio vaikeita olosuhteita kohdatessa. Kouluympäristössä täytyy seurata, kuinka muutokset nuoren mielialassa heijastuvat nuoren toimintakykyyn. Poissaolojen lisääntyminen, arvosanojen yllättävä laskeminen, sosiaalisten tilanteiden pelko sekä uupuminen voivat olla merkkejä siitä, ettei nuorella ole kaikki hyvin. Nuoren hyvinvointia tarkastellessa voidaan myös kiinnittää huomio-

ta siihen, onko nuorella ystäviä. Ikätoverit ovat oleellinen asia nuoren oman identiteetin kehitykselle. (Haasjoki & Ollikainen 2010, 28–29.)

4.1 Masentuneisuus- ja ahdistuneisuushäiriöt

Yksi nuorten yleisimmistä pahoinvoinnin oireista on masentuneisuus. Masentuneisuus liitetään usein nuoruuden kehityshaasteisiin ja niiden mukaan tuomiin voimakkaisiin mielialanvaihteluihin. Mielialanvaihtelut kuuluvat osaltaan nuoruuteen, mutta pitkittyessään ne voivat muodostaa uhan nuoren nykyiselle sekä tulevalle kehitykselle ja hyvinvoinnille. Itsetuhoajatukset ja psykososiaaliset ongelmat ovat yleisimpiä masentuneilla nuorilla kuin muilla nuorilla. Masentuneilla nuorilla on haasteita sosiaalisessa ja kognitiivisessa kehityksessä sekä koulumenestyksessä. (Ellonen 2008, 19–20.)

Nuorten elämään sisältyy useita masentuneisuutta lisääviä riskitekijöitä. Nuorten mielialaan vaikuttavia tekijöitä ovat etenkin perheeseen liittyvät piirteet, kuten perherakenne, vanhempien koulutus ja työllisyystilanne sekä asuinalueen äskettäinen vaihto. Ydinperheissä asuvilla nuorilla on pienempi riski masentua kuin nuorilla, joiden perherakenne on jokin muu kuin ydinperhe. Myös vanhempien käyttäytymisellä ja ominaisuuksilla on havaittu olevan omat vaikutuksensa nuorten masentuneisuuteen. Nuoruudesta on myös eroteltavissa erilaisia tapahtumia, jotka voivat johtaa masentuneisuuteen. Näitä tapahtumia ovat muun muassa perheenjäsentä kohdannut vakava sairaus tai kuolema, riitely vanhempien kanssa, kokeissa epäonnistuminen, vanhempien lisääntynyt poissaolo kotoa, sisarusten väliset ongelmat sekä etenkin tytöillä poikaystävästä eroaminen. (Ellonen 2008, 22–24.)

Ahdistuneisuus on nuoruusiässä hyvin tavallista. Ahdistuneisuus luokitellaan mielenterveyshäiriöksi silloin, kun se aiheuttaa nuorelle merkittävää haittaa joko päiväisessä elämässä, on toistuva tai pysyvä olotila, sekä aiheuttaa nuorelle kärsimystä. Erilaisia ahdistuneisuushäiriöitä ovat sosiaalisten tilanteiden pelko, paniikkihäiriö, yleistynyt ahdistuneisuushäiriö, pakko-oireinen häiriö, määräkoh-
taiset pelot ja traumaperäiset häiriöt. Ahdistuneisuushäiriöitä voi olla useampi

yhtä aikaa. Ahdistuneisuushäiriön kehittymiselle nuoruusikä on merkittävä riskivaihe. Ahdistuneisuushäiriö kuuluu yleisimpiin psykiatrisiin häiriöihin nuorella, masennuksen ja käytös-, ja päihdehäiriöiden lisäksi. Noin 10 % nuoruusikäisestä väestöstä kärsii ahdistuneisuushäiriöstä. (Fröjd, ym.2009, 4–8.) Ahdistuneisuus voi näkyä nuorella pelokkuutena, jännittyneisyytenä, turvattomuutena ja huolestuneisuutena. Ahdistuneen nuoren voi olla vaikea sanoittaa syitä ahdistukselle. Ahdistuneisuuteen kuuluu vahvasti huoli jostakin asiasta. Ahdistuneena nuoren voi olla vaikea keskittyä sekä hänellä ilmenee ärtyisyyttä, unettomuutta sekä väsyneisyyttä. (Aaltonen, ym. 2003, 265.)

Ahdistus voi kohdistua myös koulua kohtaan. Ahdistus kouluun menemisestä voi olla niin voimakasta, ettei lapsi tai nuori kykene osallistumaan kouluun. Tämä voi näkyä esimerkiksi aamuisin kouluun lähdön viivyttelynä tai sänkyyn jäämisinä. Yleensä voimakkaaseen ahdistukseen voi liittyä myös fyysisiä oireita, kuten esimerkiksi oksentelua, ripulia, vapisemista, hikoilua, pahoinvointia tai hengitysvaikeuksia. Lapsi tai nuori ei välttämättä tunnista tai osaa yhdistää oireita ahdistuksesta johtuviksi. Ahdistuksen voimakkuus vaihtelee hyvin yksilöllisesti. Osa voi lamaantua ahdistuksesta täysin, kun taas osa ahdistuksesta huolimatta kykenee toimimaan, ja jopa silloin tällöin käymään koulua. Lapsi tai nuori voi alkaa elpymään ahdistuksesta silloin, kun on päätetty, ettei kouluun tarvitse mennä. Yleensä, kun ahdistuksen aiheuttama syy poistetaan tai hetkelliseksi hävitetään, valtaosalla lapsista tai nuorista olo helpottuu. Tällainen käytöksen muuttuminen voi näkyä myös lapsen tai nuoren olemuksessa viikonloppuisin tai loma-aikoina, kun kouluun menemisen ”uhkaa” ei ole. (Grandison, De-Hayes & Thambirajah 2007, 26–27.)

4.2 Pelot

Sosiaalisten tilanteiden pelolle on keskeistä pelko kielteisen huomion kohteeksi joutumisesta. Tyypillistä on kohtuuton jännittäminen ja pelko, että käyttäytyy nöyryyttävällä ja kiusallisella tavalla muiden edessä. Sosiaalisten tilanteiden pelko luokitellaan häiriöksi silloin, kun sosiaalisissa tilanteissa koettu ahdistus aiheuttaa selvää kärsimystä tai välttämiskäyttäytymistä, jotka haittaavat nuoren

ikävaiheeseen kuuluvia normaaleja toimintoja. Pahimmillaan pelko voi ajaa nuoren keskeyttämään opinnot tai nuori jättää hakematta jatkokoulutukseen. (Fröjd, ym. 2009, 9; Hellström & Hanell 2003, 16–17.) Tunnuspiirteenä nuoruusiän sosiaalisten tilanteiden pelolle on kohtuuton jännittäminen nuoren esiintyessä omien ikätovereidensä edessä (Fröjd, ym. 2009, 9).

Koulufobia on erityistä pelkoa jotain asiaa kohtaan koulussa, ja pelon voi myös laukaista joku erityinen syy. Pelkoa on usein vaikea sanoittaa. Pelkoreaktion voi aiheuttaa jokin tietty asia koulussa. Se voi olla tilannekohtaista, esimerkiksi esiintymispelko tai pelko siitä, että tulee kiusatuksi. Pelko ja ahdistus voivat näkyä esimerkiksi vaikeutena lähteä pois kotoa, tai olla tekemisissä muiden kanssa koulussa. Esimerkiksi nuori voi ajatella, että jotain pahaa tapahtuu koulussa, muttei tiedä mitä, eikä välttämättä osaa eritellä pelon syitä suoranaisesti. (Grandison ym. 2007, 14–15.)

4.3 Riippuvuudet

Tietokoneella tai muulla laitteella pelaaminen voi olla mukavaa ajankulua, rentoutumista ja sosiaalista kanssakäymistä muiden pelaavien nuorten kanssa. Paljon pelaava nuori käyttää päivästä kuitenkin useita tunteja pelaamiseen. Käytetyt tunnit pelien parissa on aina pois jostain muusta toiminnasta. Pelaaminen aktivoi vain tiettyjä lihasryhmiä ja lisäksi pelaamisella voi olla psyykkisiä vaikutuksia. Arkisten velvoitteiden hoitaminen ja sosiaaliset suhteet voivat jäädä sivuun, kun pelaamista tapahtuu paljon. Aikuisten tehtävänä on kontrolloida nuoren liiallista pelaamista. Pelaamisen haittavaikutukset voivat näyttäytyä koulussa väsymyksenä, levottomuutena, motivaation ja innostuksen puutteena sekä koulumenestyksen huonontumisena. Koulussa voi olla näkyvissä koko pelaamisen kirjo, johon lukeutuu rahapelien pelaaminen, riskipelaaminen, hallittu pelaaminen ja peliriippuvuus. (Hietala ym. 2010, 25–26.)

Sosiaalinen media on olennainen osa nuorten arkea. Nettiriippuvuus on pakonomaista ja hallitsematonta netinkäyttöä. Nuoren kohdalla nettiriippuvuudesta voidaan puhua silloin, kun netin käyttö vie nuoren rahaa, energiaa ja valtaosan

nuoren ajasta ja haitat näkyvät myös muilla elämän alueilla. Nettiriippuvuudessa ilmeneviä oireita ovat ajantajun kadottaminen koneen äärelle, nuori ei osaa pitää taukoja ja ärtyy, jos joutuu lopettamaan koneella olemisen, laiminlyö liikunnan, opiskelun sekä ihmissuhteet. (Hietala ym.2010, 53–54.)

Koulupoissaolojen lisääntyminen voi olla myös päihteiden käytön seurausta. Päihteiden käyttö on ollut vähentymään päin 2000-luvulla ja täysin raittiiden nuoren määrä on kasvanut. Keskinuoruusiässä ei ole kuitenkaan suuria eroja poikien ja tyttöjen päihteiden käytössä. Viikoittainen humalahakuinen juominen on kuitenkin pojilla tavallisempaa kuin tytöillä. Nuorista noin 5–10 % täyttää päihdehäiriön kriteerit, mutta täytyy huomioida, että häiriökriteerit on laadittu aikuisille eikä ne näin ollen ole aina sopivia arvioitaessa nuorten päihteidenkäyttöä. Joka tapauksessa, vaikka häiriön kriteerit eivät täytyisi, voi päihteiden käyttö olla haitallisella tasolla. Riskikäytöksi luokitellaan esimerkiksi viikoittainen humalahakuinen juominen sekä juominen, jonka seurauksena nuori sammuu. Myös alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttö ja yksin humalahakuinen juominen ovat tilanteen selvittämistä vaativia oireita. (Fröjd ym. 2009, 17–19.)

Yleensä ala-asteella oppilailla on kielteinen suhtautuminen alkoholiin. Nuoruusiäkään tultaessa suhtautuminen alkoholia kohtaan muuttuu ja jopa 80 prosenttia 15-vuotiaista ajattelee, että kohtuullinen alkoholin käyttö kuuluu osaksi elämää jo nuorena. Alkoholinkäytön malli saadaan kavereilta ja kotoa, ja ensimmäiset humalahakuiset juomiset tapahtuvat kavereiden kesken. Yhdeksäsluokkalaisten alkoholinkäyttö lisääntyy huomattavasti verrattuna esimerkiksi kahdeksäsluokkalaisten alkoholin käyttöön. (Lehtinen & Lehtinen 2007, 115.) Suomessa ensimmäiset alkoholikokeilut aloitetaan tavallisimmin 14–15 –vuotiaana (Fröjd ym. 2009, 17–19).

4.4 Kriisit

Kuormittavat kriisit vaikuttavat ilman asianmukaista tukea ongelmien kasaantumiseen ja mahdolliseen koulun keskeyttämiseen. Nuoruusiässä nuori voi joutua kohtaamaan erilaisia kriisejä, jotka voidaan jaotella elämäntilanne kriiseihin,

traumaattisiin kriiseihin sekä psyykkisiin kehityskriiseihin. Elämäntilanne kriisissä nuoren perheessä tapahtuvat muutokset, kuten avioero, voi laukaista nuorelle kriisitilanteen. Myös ongelmat nuoren omissa kaveri- ja seurustelusuhteissa, kuten erotilanteet, ulkopuolelle jääminen ja pettäminen liittyvät elämäntilanne kriiseihin. Traumaattiselle kriisille on ominaista, että nuori joutuu kohtaamaan jonkun järkyttävän äkillisen tai pitkäaikaisen tapahtuman, kuten esimerkiksi läheisen kuoleman, onnettomuuden tai väkivallan uhriksi joutumisen. Psyykkinen kehityskriisi näkyy minäkuvan, identiteetin ja itsetunnon pohtimisena. Nuori voi pohtia, mihin hän kuuluu, millainen on ja mistä itsessään pitää. Jokainen kriisi kasvattaa nuorta ja antaa mahdollisuuden uusien voimavarojen löytämiseen. Kriisien kohtaaminen, niiden läpikäyminen ja selviäminen ovat hyvin yksilöllistä. Kriiseihin voi liittyä tilapäistä ahdistusta, alakuloisuutta, pelkoja ja paniikkioireita. Vaikea elämäntilannekriisi tai traumaattinen kriisi voi näkyä kouluympäristössä keskittymisvaikeuksina, mielenkiinnon kadottamisena, itkuisuutena tai vetäytymisenä. (Haasjoki & Ollikainen 2010, 21–23.)

Koulussa oppilaiden kriisitilanteista ja elämää kuormittavista stressaavista tekijöistä tulee koulun työntekijöiden tietoon vain murto-osa. Asiat, jotka jäävät niin sanotusti pimentoon ovat yleensä arkaluontoisia, kuten seurustelutilanteen päättyminen, mutta koulussa tämä voi näkyä poissaoloina tai arvosanojen laskeutumisena. Opettajien tietoon kantautuu taas esimerkiksi tieto oppilaan läheisen kuolemasta, ja tällöin kouluhenkilökunta osaa toimia oppilaan toipumista edistämisen ja tukea antaen. (Haasjoki & Ollikainen, 2010.24–25.)

4.5 Koulukiusaaminen ja oppimisvaikeudet

Koulukiusaaminen on ulkopuolelle jättämistä, puhumattomuutta, sanoilla satuttamista, ilmeillä ja eleillä osoitettua sekä mahdollisesti myös fyysistä kiinni käymistä. Koulukiusattu nuori on voinut jäädä toistuvasti syrjään luokkayhteisössä siirtyessä luokalta toiselle. Koulukiusattu joutuu tahtomattaan nöyryytyksen ja häpeän tunteita herättävän kohtelun kohteeksi. Yleensä kiusaamista tapahtuu aikuisilta piilossa, ja nuoren voi olla vaikea puhua tulleen kiusatuksi, sillä kiusaamiseen liittyy paljon häpeän ja syyllisyyden tunteita. (Hietala ym. 2010. 48–

49.) Kiusaamisen seuraukset voivat olla vakavat ja pitkäkestoiset. Nuoren mi-
näkuva, itsetunto ja mielenterveys voivat haavoittua kiusatuksi tulemisen myötä.
Kiusaaminen aiheuttaa ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden tunnetta ja riski ma-
sentua tai syrjäytyä on korkeampi. Kiusaamiseen tulee aina puuttua. (Erkko &
Hannukkala 2015 128–129.)

Internetissä kynnys kiusaamiselle on matala, sillä kiusaamiselle ei tarvitse antaa
kasvoja ja helposti ajatellaan, ettei kiusaaja jää kiinni. Nettikiusaamista on muun
muassa identiteettivarkaudet, perättömien huhujen ja juurujen levittäminen, ku-
vien levittäminen, toisen nimellä esiintyminen, herjaus ja pilkanteko sekä nimit-
tely. Vitsiksi tarkoitetut asiat lähtevät leviämään netissä helposti tiedon jakami-
sen helppouden ja nopeuden vuoksi. Nettikiusaaminen on yhtä lailla vakava
asia, johon aikuisten tulee puuttua. Nettikiusaamisen seuraukset ovat samanlai-
sia, kun kiusaamisessa yleensä. (Erkko & Hannukkala 2015, 129.)

Oppiminen voi hankaloitua moninaisista syistä. Voi olla, että oppiminen on vai-
keaa siksi, että lasta ei esimerkiksi ole opetettu tai opetus on ollut riittämätöntä.
Psyykinen hyvinvointi vaikuttaa suoraan oppimiseen. Jos nuori ei voi hyvin, on
myös oppiminen vaikeaa. Esimerkiksi vaikea perhetilanne voi heijastua suoraan
oppimiseen. Keskeisin oppimista vaikeuttava tekijä on oppimisvaikeudet ja yli
puolet oppimiseen liittyvistä vaikeuksista selittyvät oppimisvaikeuksilla. Aivojen
toiminnallinen tai rakenteellinen puutteellisuus on yleisimmin oppimisvaikeuksi-
en takana. Perinnölliset syyt, aivoihin kohdistunut vamma, altistus, hapenpuute
tai sairaudet voivat olla poikkeavuuden taustalla. Suurin osa oppimisvaikeuksista
johtuu perinnöllisistä syistä. (Numminen & Sokka 2009, 17.)

Oppimisvaikeudet voivat aiheutua myös ulkoisista tekijöistä, esimerkiksi äidin
alkoholinkäyttö raskauden aikana vaurioittaa sikiötä. Aivojen toiminnan poik-
keavaisuus havaitaan erilaisissa psykologisissa tai neuropsykologisissa tutki-
muksissa, joissa arvioidaan lapsen tiedonkäsittelyä. Oppimisvaikeuksien alle
mahtuu paljon erilaisia oppimiseen liittyviä pulmia. Samalla nuorella voi olla
useita oppimisen vaikeuksia samanaikaisesti, toisinaan taas nuorella voi olla
yksi ongelma. Oppimisvaikeuksia voidaan tarkastella niiden laajuuden, vaikeus-
asteen tai laadunsuhteen kautta. (Numminen & Sokka 2009, 18–19.)

Noin 20–25%:lla ihmisistä on oppimisen vaikeuksia. Nuoren koulusta kieltäytymisen tai negatiivisella tavalla kouluun suhtautumisen taustalla voi olla ongelmia oppimisessa, joihin tulee puuttua asianmukaisella tavalla. Oppimisvaikeudet ovat vahvasti yhteydessä opiskelumotivaatioon ja lintsautumiseen. Oppimisen vaikeuksista kärsivä nuori voi helposti verrata itseään muiden menestymiseen, ja kokea itsensä riittämättömäksi ja kelpaamattomaksi muiden rinnalla. Näin ollen oppimisvaikeuksilla voi olla vaikutusta nuoren itsetuntoon häiritsevällä tavalla. (Erkko & Hannukkala 2015, 132.)

5 Koulunkäyntihaluttomuus

Koulunkäyntihaluttomuus ei ole pelkästään koulusta pinnaamista tai koulupelkoa niin kuin tavallisemmin on ajateltu. Käsite koulunkäyntihaluttomuus kattaa kaiken lapsen tai nuoren tahdosta riippuvan koulusta kieltäytymisen tai sen välttelyn. (Peda.net 2013) Lapsi tai nuori voi kieltäytyä lähtemästä kouluun lukittautumalla vessaan, hän karkaa koulusta jo ensimmäisten tuntien jälkeen tai lintsaa tunneilta ruokailun jälkeen. (Kearney 2002, 3). Koulunkäyntihaluttomuus on oire jostakin ja ydinkysymyksenä onkin, miksi nuori ei halua mennä kouluun. Koulunkäyntihaluttomuus ei ole rajautunut vain jonkin tietyn ikäryhmän ongelmaksi vaan siitä esiintyy kaikissa ikäryhmissä. Opinnäytetyössämme keskitymme kuitenkin tutkimaan yläkoululaisten keskuudessa ilmenevää koulunkäyntihaluttomuutta. Yleisimmin koulunkäyntihaluttomuutta ilmenee juurikin murrosikäisillä ja erilaisissa siirtymävaiheissa. (Peda.net 2013.)

Koulun käymättömyydellä on useita huolestuttavia seurauksia. Tämä voi johtaa huonoon koulumenestykseen ja heikompiin saavutuksiin. Seuraukset voivat näkyä myöhemmin elämässä esimerkiksi heikompina jatkokoulutus- ja työllisyysmahdollisuuksina. Lisäksi koulua käymättömät nuoret voivat jäädä paitsi länmukaisista sosiaalisista suhteista sekä ikäistensä seurasta. Osalle voi ilmaantua mielenterveysongelmia myöhemmällä iällä. Koulua käymättömät voidaan jakaa kolmeen alaryhmään. Näitä ovat lintsajat, vanhempien luvalla

poissaolevat sekä kolmanteen alaryhmään kuuluvat koulunkäyntihaluttomat, koulupelkoiset, ja kouluvälittäjät. Tälle ryhmälle on ominaista ahdistus koulun lähtemisestä sekä erilaiset ahdistuneisuushäiriöt. (Grandison ym. 2007, 14.) Tässä opinnäytetyössä käytämme termiä, koulunkäyntihaluttomuus (school refusal), kattamaan kaikkia kolmea alaryhmää.

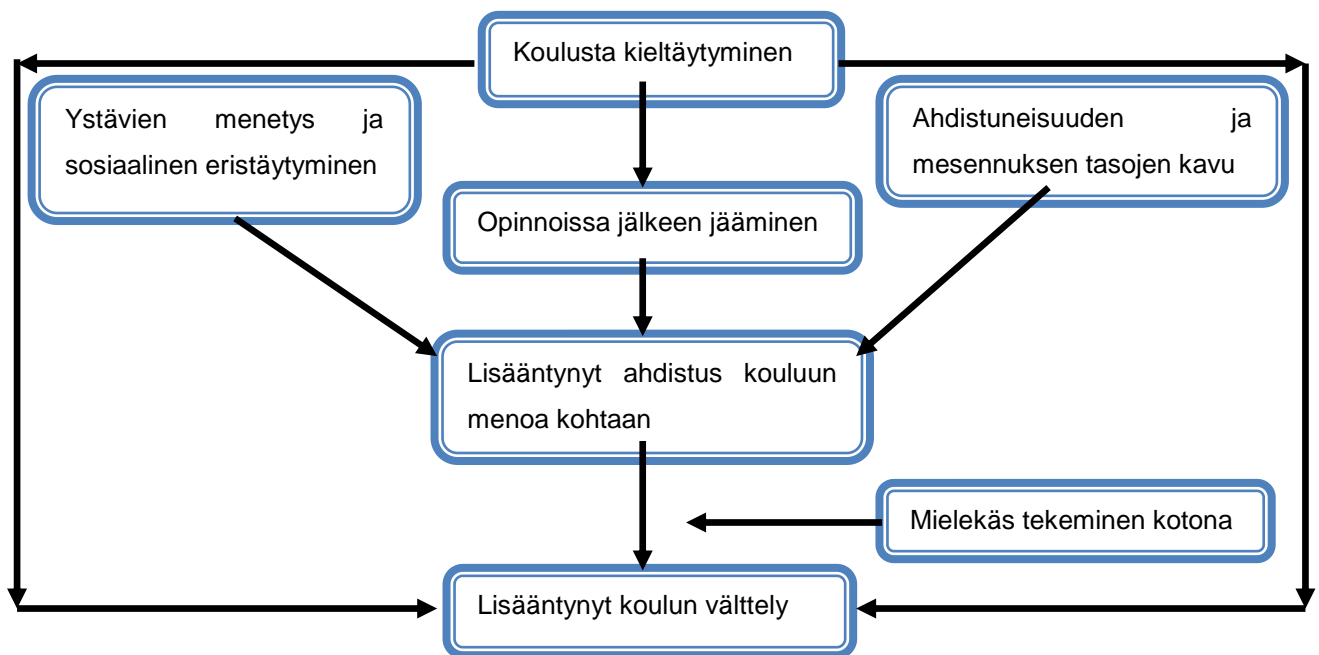
5.1 Koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen ja seuraukset

Koulunkäyntihaluttomuus voi ilmetä ahdistuksena, fyysisinä oireina ja raivokoh-
tauksina. Koulunkäyntihaluttomilla nuorilla vanhemmat ovat yleensä tietoisia siitä, ettei lapsi tai nuori mene kouluun. Nuori voi viettää usein koulupäivän kotoaan. Koulunkäyntihaluttomuus ei välttämättä kuitenkaan tarkoita sitä, ettei nuori haluaisi tehdä koulutöitä, vaan nuori voi kyetä hoitamaan koulutehtäviä kotoaan käsin. (Grandison ym. 2007, 14–16.)

Koulunkäyntihaluttomuutta voidaan tarkastella sen voimakkuuden perusteella. Osa lapsista tai nuorista kykenee käymään koulua, vaikka heitä ahdistaaakin. Vanhemmat voivat olla hyvin tietoisia nuoren ahdistuksesta, mutta opettajat eivät. Lapset ja nuoret eivät välttämättä puhu ahdistuksestaan, vaan kätkevät kaiken sisälleen. Tällä on kuitenkin seuraamuksia lapsen ja nuoren hyvinvoinnille. Koulunkäyntihaluttomuus voidaan laittaa merkillä poissaoloja seuraamalla. Poissaolojen ajoittumisesta voidaan tehdä päätelmiä, osuvatko poissaolot esimerkiksi joillekin tietyille oppitunneille, päiville tai jaksoille. Esimerkiksi nuori voi jättäytyä kotiin maanantaina, koska kokee kouluun palaamisen viikonlopun jälkeen ahdistavaksi. Usein kouluun menemättä jättämistä voidaan perustella esimerkiksi sairastumiseen tai huonoon oloon vedoten. Vanhempien tehtävä on tunnistaa, milloin lapsi on oikeasti kipeä, ja milloin vaivat ovat keksittyjä. Koulusta voidaan olla poissa päiviä sieltä täältä tai pidempiä ajanjaksoja. Tunneilta poistuminen tai kesken koulupäivän kotiin lähteminen ovat myös eräänlaisia ilmenemismuotoja koulunkäyntihaluttomuudelle. Koulunkäyntihaluttomuuden voimakkuuden ääripäät vaihtelevat satunnaisen koulunkäyntihaluttomuuden sekä totaalikieltäytymisen välillä. Satunnaisen koulunkäyntihaluttomuuden omaa-

va nuori käy koulua edes jonkin verran, mutta toisessa ääripäässä on pysyvä, pitkään jatkuva poissaolo koulusta. (Grandison ym. 2007, 26–28.)

Koulunkäyntihaluttomuus voidaan nähdä alkavana noidankehänä, jolloin ahdistus eri syiden seurauksena lisääntyy ja koulun välttäminen pahenee entisestään. Kuviossa 1. on kuvattu noidankehän muodostumista. Pitkittyneet koulu-poissaolot aiheuttavat itsessään vaikeuksia. Lapsi tai nuori jää muista jälkeen niin tehtävissä kuin opintojen etenemisessä. Tämä taas voi johtaa siihen, että kouluun on entistä vaikeampi palata. Lisäksi arjen rutiineista on vaikeampi saada kiinni ja kotona olemiseen alkaa tottua. Aikaa kuuluu mieluisten asioiden parissa, esimerkiksi tv:n katselun ja tietokoneella pelaamisen. Nuoren ystävyys-suhteet ja sosiaaliset kontaktit kärsivät nuoren jäädessä kotiin ja sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle. Pahimmassa tapauksessa nuori eristäytyy täysin ikäistensä seurasta. Moni koulunkäynnistä kieltäytynyt nuori voi myös kokea pelkoa kohdata ikäisiään, jos koulupoissaolojaksot ovat olleet pitkiä. Koska koulu koetaan äärimmäisen ahdistavana paikkana, joka aiheuttaa pelkoa nuorella, on kynnyksensä päivän päältä isompi mennä takaisin kouluun. Ahdistus voi pahentua koulun välttelyn myötä niinkin pahaksi, että nuori alkaa vältellä kaikkia tilanteita, joissa hän voi joutua kohtaamaan muita ihmisiä. (Grandison ym. 2007, 30–32.)

Kuvio 1. Koulunkäyntihaluttomuuden noidankehä. (Grandison ym. 2007 30–32.)

5.2 Tekijöitä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla

Lapsen ja nuoren kohdalla koulunkäyntihaluttomuuteen vaikuttavat useat eri tekijät. Tekijät voivat olla lähtöisin koulusta, vanhemmista tai lapsesta itsestään. On vaikea löytää yhtä ainoaa tekijää tai syytä siihen, mikä johtaa lapsen tai nuoren koulun käymättömyyteen. Tekijöiden vaikutusta tulee tarkastella laajemmin ja löytää niistä yhdentäviä tekijöitä. Koulusta johtuvia syitä ovat kaikki ne syyt, jotka ovat tunnistettavissa koulun toimesta tai ne tapahtuvat koulussa. Kiusaaminen on yleinen syy siihen, miksi lapsi tai nuori osoittaa haluttomuutta tai kieltäytyy kokonaan käymästä koulua. Siirtyminen yläkouluun sekä koulun vaihtaminen ovat isoja muutoksia, joita nuoren voi olla vaikea hallita tai sopeutua muutokseen. Koulun tehtävä on myös tunnistaa mahdolliset oppimisvaikeudet ja tarve erityisopetukseen. Jos nuori ei saa tukea oppimisvaikeuksiinsa koulun puolesta, vaikeuttaa tämä kokonaisvaltaisesti nuoren koulunkäyntiä. Koulussa myös tilanteet, joissa nuori kokee ahdistusta, kuten esiintyminen luokan edessä, ovat vaikuttavia tekijöitä koulunkäyntihaluttomuuteen. Tekijät miksi lapsi ei halua käydä koulua voivat olla peräisin heikosta itseluottamuksesta, epäonnistumisen pelosta tai eroahdistuksesta vanhempiin. Myös ikäisten seura voidaan kokea ahdistavaksi tai lapsen tai nuoren on vaikea luoda sosiaalisia suhteita ikäisiinsä. Muita tekijöinä voivat olla kehityshäiriöt tai riippuvuus vanhempien läsnäolosta. Perheessä tapahtuneet muutokset, perheenjäsenen menetys tai vanhempien mielenterveysongelmat ovat esimerkkejä perheestä johtuvista tekijöistä, jotka voivat olla syinä lapsen tai nuoren koulunkäyntihaluttomuuteen. (Grandison ym. 2007, 32–35.) Kuviossa 2. on listattu sisäisiä sekä ulkoisia syitä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla.

KOULUSTA POISJÄÄMISEN SYITÄ			
SISÄISIÄ		ULKOISIA	
OMA KEHITYS	PERHE	TOVERIT	KOULU
<ul style="list-style-type: none"> • masennus • ahdistuneisuus • psyykkiset häiriöt • sairaudet • päihteet 	<ul style="list-style-type: none"> • ei välitetä • ei kuunnella • ei aikaa • riitoja • avioero • päihteet • sairaudet 	<ul style="list-style-type: none"> • kiusataan • eristetään • uhataan • kiristetään • väkivaltaa 	<ul style="list-style-type: none"> • oppimisvaikeudet • jälkeen jääminen • luokalle jääminen • motivaation puute • ongelmia opettajan kanssa
		<ul style="list-style-type: none"> • päihteet • jengiytyminen • rikollisuus 	

Kuvio 2. Koulusta poisjäämisen syitä. (Ekebon, Helin & Tulusto 2002, 119.)

5.3 Luvaton poissaolo koulusta

Luvattomalla poissaololla eli arkikielessä lintsamisella tarkoitetaan poissaoloa koulusta, joka ei yleensä ole vanhempien tiedossa tai vanhempien hyväksymä poissaolo. Lintsamisesta ja koulu kieltäytymistä ja muita vastaavia käsitteitä käytetään usein puhuttavan päällekkäin sekä toistensa synonyymeina. Lintsatessa oppilaat eivät useinkaan jää kotiin, vaan viettävät aikaa jossakin muualla. Yleensä ei välttämättä ole tiedossa, missä nuori päivänsä viettää silloin, kun hän ei osallistu kouluun. Lintsaminen näkyy huonona menestymisenä koulutyössä, ja kiinnostus koulua kohtaan voi olla vähentynyt. Lintsavilla nuorilla käyttäytyminen voi olla aggressiivista ja uhmakasta, ja sääntöjen noudattaminen on hankalaa. Lintsamiseen ei välttämättä liity koulupelkoa tai ahdistusta koulun käymisestä. Lintsajat voivat laiminlyödä kouluveloitteensa täysin, ja esimerkiksi tehtäviä ei suoriteta ollenkaan tai ne jäävät hyvin pitkiksi ajoiksi

roikkumaan. Koulussa menestymistä tai jatko-kouluttautumisvaihtoehtoja ei välttämättä pidetä olennaisina. (Grandison ym. 2007, 14–19.)

5.4 Koulu-uupumus, koulupudokkuus ja syrjäytyminen

Koulu-uupunut nuori tuntee olevansa jatkuvasti väsynyt, eikä väsymys hellitä esimerkiksi viikonlopun aikana. Koulutöiden tekemiseen sisältyy voimakas tunnepohjainen väsyminen. Koulu-uupumukselle on ominaista, että suhtautuminen kouluun ja koulutehtäviin muuttuu kyyniseksi ja nuori kokee olevansa riittämätön. Koulu-uupumuksen takana on pitkittynyt stressioireyhtymä. Keskimäärin tytöillä on enemmän koulu-uupumusta kuin pojilla. Koulu-uupumus voi kitkeytyä suorituskaskeisyyteen. Pitkittynyt koulu-uupumus voi johtaa masennukseen. (Lehtinen & Lehtinen 2007, 82.)

Suomessa nuorten syrjäytyminen on vakava ongelma huolimatta siitä, että Suomi loistaa hyvillä oppimistuloksilla kansainvälisissä arvioinneissa. Nykyisin hälyttävänä ilmiönä on tullut esille koulupudokkaiden määrä, jolloin peruskoulu keskeytyy, sekä se osuus nuorista, jotka jäävät vain pelkän perustutkinnon varaan. Myös toisen asteen keskeyttävien määrä on ollut kasvussa. Syrjäytymistä voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta, sillä se voi ulottua useille elämäntilanteille. Kun ihminen ajautuu tai joutuu ulos keskeisiltä yhteiskunnallisilta foorumeilta, syrjäytymisen ongelma syntyy. Keskeisiä yhteiskunnallisia foorumeita ovat koulutus, työ ja sosiaaliset suhteet. Syrjäytymiseen vaikuttavat sekä yhteiskunta, paikka, konteksti, yhteydet ja suhteet. Syrjäytymistä ei tapahdu yhtäkkiä vaan vähitellen, ja tähän vaikuttavat eri ulottuvuuksien kasaantuminen. Yksi merkittävimmistä syrjäytymisen tekijöistä on koulutuksen puute. Kun puhutaan koulutuksellisesta syrjäytymisestä, on tällöin kyse kompetenssien ja valmiuksien vähäisyydestä tai puuttumisesta, jonka seuraukset voivat johtaa työmarkkinalliseen syrjäytymiseen. Sosiaalinen syrjäytymisen taustalla on lähiyhteisöjen puuttuminen tai häviäminen, ja tämä näkyy kaverittomuutena, siteettömyytenä ja yksinäisyytenä. (Lehtonen 2012, 136–137.) Koulutuksen keskenjääminen ei kuitenkaan aina johda suoraan syvempään syrjäytymiseen. Paljon on kiinni siitä, millaiset ovat lähiyhteisön vaatimukset ja millaista tukea lähiyhteisö

tarjoaa. Se kohtaavatko yksilön toimintamahdollisuudet ja yhteisön toimintaole-
tuksiset ja tarjolla oleva tuki, ovat merkittävässä roolissa syrjäytymisen muodos-
tumisessa. (Jahnukainen 2005, 43.)

Koulupudokkailla on yleensä taustalla jo aiempia ilmeneviä oireita peruskoulun
alaluokilta, joten koulupudokkaaksi ei tulla hetkessä. Puutteet oppimisen edelly-
tyksissä saattavat olla aluksi ensimmäisiä oireita, ja jos ongelmiin ei puututa
oikein tukitoimin, ongelmia alkaa kasaantua. Negatiivisesta kierteestä voidaan
puhua silloin, kun nuorelle alkaa ilmetä kasvavia oppimisvaikeuksia, koulumoti-
vaation puutetta, sosio-emotionaalisia ongelmia, koulupelkoa, psykosomaattisia
oireita, koulupinnausta ja koulunkäynnin keskeyttämistä. Koulumotivaatioon
vaikuttaa vahvasti sosiaaliset suhteet kavereihin ja opettajiin. Yhteisöllisyyttä
sekä halua kuulua ryhmään lisäävät kannustava ja arvostava ilmapiiri sekä ta-
sa-arvoinen kohtelu. Vertaisryhmällä on tärkeä merkitys nuorelle. Vertaisryh-
män hyväksyntä vahvistaa sosiaalista vastavuoroisuutta, itseluottamusta ja us-
koa vaikutusmahdollisuuksiin ja sitoutumiseen. Yksi kehityksellinen riski on ver-
taisryhmän torjutuksi tuleminen, joka voi johtaa erilaisiin syrjäytymisen koke-
muksiin, kuten kiusatuksi tulemiseen, yksinäisyyden kokemiseen ja eristäytymi-
seen. Torjutuksi tulemisella on mahdollisia seurauksia niin tunne-elämän kuin
käyttäytymisen ongelmiin sekä koulun keskeyttämiseen. (Lehtonen 2012, 137–
138.)

Vaikka Suomessa oppimistulokset ovat hyvät kansainvälisissä vertailuissa, on
koulumotivaatiossa ja viihtymisessä parantamisen varaa. Monen nuoren mah-
dollisuudet riittävän hyvään koulu-uraan ovat vähentyneet tai jopa sulkeutuneet
motivaation puutteen vuoksi. Koulu voi pahimmillaan tukahduttaa oppilaiden
luontaisen uteliaisuuden jolloin heidän sisäinen motivaatio laskee, ja tällöin op-
piminen muuttuu ulkoa ohjatuksi. Opiskelu voidaan koeta pakoksi, vaikka kou-
lunkäyntiä pidetään tärkeänä jatko-opintojen ja tulevaisuuden kannalta. On to-
dettu, että mitä ulkoisemmaksi motivaatio koetaan, sitä vähemmän toiminnasta
kiinnostutaan tai sitä arvostetaan. Kouluun sitoutumiseen ja oppimisen laatuun
on positiivisesti yhteydessä itsesäädellyt, autonomisemmat ulkoisen motivaation
muodot. Oppimisympäristö voi tukea motivaation siirtymistä ulkoisesta sisem-

pään suuntaan tukemalla oppijan tarvetta kuulua ryhmään. (Lehtonen 2012, 138–139.)

6 Lastensuojelu

Lastensuojelu käsittää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun sekä ehkäisevän ja korjaavan lastensuojelutyön. Lastensuojelun keskeisimpänä tehtävänä on taata lapselle arvokas elämä ja mahdollisuus turvallisiin ihmissuhteisiin. (Taskinen 2007, 12.) Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, jossa mahdollistuu tasapainoinen ja monipuolinen kehitys sekä oikeus erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaki turvaa lapsen ja nuoren oikeuksia. Lastensuojelun perustehtäviä on kolme, joiden tarkoituksena on edistää hyvinvointia ja ehkäistä ongelmia. Lastensuojelulla pyritään tarjoamaan vanhemmille tukea kasvatus-tehtävässä, vaikuttaa lapsen yleisiin kasvuoloihin sekä itse varsinainen lastensuojelutehtävä. (THL 2016.)

Sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä ja sijaishuolto on arvioitu olevan lapsen edun mukaista. Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Tällöin lapsen huolto siirtyy joiltakin osilta sosiaalitoimen vastuulle. Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä sijaishuolto- paikka lapsen tarpeiden ja huostaanoton/kiireellisen sijoituksen perusteiden näkökulmasta. Lapsi voidaan sijoittaa sukulaisten luokse, perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen tai koulukotiin. (Taskinen 2007, 49–50; 55; 76.)

Suomalaisessa lastensuojelussa lastensuojelulaitoksilla on merkittävä rooli. Lastensuojelulain (417/2007) määritelmän mukaan lastensuojelulaitoksilla tarkoitetaan lastenkoteja ja koulukoteja sekä muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia. Sijoittaminen laitokseen tulisi olla lastensuojelun keinoista viimeisin lapsen tai nuoren hyvinvoinnin turvaamiseksi. Laitoksessa lapsi elää arkeaan erillään omista vanhemmistaan ja biologisista sisaruksistaan, joidenka paikan

laitoksessa korvaavat laitoksen työntekijät ja muut sijoitetut nuoret. Lastensuojelulaitokset ovat aivan erityisiä lapsuuden instituutioita. (Laakso 2012, 127–129.)

6.1 Koulu ja lastensuojelu

Yleisimmät esillä olevat seikat, kun koulusta ollaan yhteydessä lastensuojeluun, ovat oppimiseen liittyvät vaikeudet, ongelmat kouluun ja kouluyhteisöön sopeutumisessa, kiusaaminen sekä koulusta poisjääminen. Kouluongelmat ovat siis useimmiten lastensuojelun intervention taustalla, mutta myös lastensuojelun interventio voi itsessään vaikuttaa lapsen koulunkäyntiin. (Heino & Oranen 2012, 218–221.) Koulusta ollaan yhteydessä lastensuojeluun myös silloin, kun nuori on päihtyneenä koulussa. (Huhtanen 2007, 202). Huostaanottopäätökseen yhtenä tekijänä on voitu kirjata lapsen koulunkäynnin laiminlyöminen, mutta tämä ei ole itsessään huostaanoton peruste. Yleisiä lapsen koulunkäynnin laiminlyömisestä takaa löytyviä syitä voivat olla esimerkiksi puutteet lapsen huollossa ja kasvuolosuhteissa. (Räty 2015, 364–365.)

Vaikka koulunkäyntiin liittyvät ongelmat saattavat laittaa alulle lastensuojelun asiakkuuden, on harvoin kysymys kuitenkaan pelkästään koulu- tai oppimisvaikeuksista. Yleensä takana on muita tekijöitä, kuten lapsen ja nuoren elämässä tapahtuvat suuret muutokset esimerkiksi perherakenteessa, asuinpaikassa tai kaveripiirissä. Lapsien sanotaan olevan sopeutuvaisia, mutta tulee muistaa, ettei haavoittuvalta lapselta voida vaati joustavuutta ja notkeutta loputtomiin. (Heino & Oranen 2012, 220–221.) Vaikka lastensuojelun sijaishuollossa olevia lapsia ja nuoria usein yhdistääkin jokin kasvuun ja kehitykseen liittyvä vaara tai riski, ei heitä silti tule nähdä yhtenäisenä ryhmänä. Oppimisen ja koulunkäynnin suhteen lapset ja nuoret saattavat olla hyvin erilaisia keskenään. Jokaisen sijoitetun lapsen ja nuoren kohdalla yksilöllinen ja ennakkoluuloton arviointi on tärkeää. Lapsen ja nuoren oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia ei tule selittää vain lastensuojelun asiakkuuden kautta. Taustalla voi olla ahdistusta vanhempien päihdeongelmasta, joka saa lapsen käyttäytymään levottomasti

tunnilla, syy voi löytyä neurologispohjaisista tarkkaavaisuushäiriöistä tai yksinkertaisesti lapsi tai nuori tarvitsisi vain silmälasit. (Heino & Oranen 2012, 236.)

Lapsen ja nuoren elämä muuttuu merkittävästi, kun hänet sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Sijoittaminen kodin ulkopuolelle ja varsinkin toistuvat sijoituspaikan muutokset voivat aiheuttaa useita koulun vaihdoksia ja jopa katkoksia koulunkäynnissä. Kehitysympäristönä koulu nähdään erittäin merkittävänä lapselle ja nuorelle, siksi lapsille ja nuorille tulisi sijaishuollossa ensisijaisesti taata mahdollisuus osallistua tähän ympäristöön. Sijaisperhe tai sijaishuoltolaitoksen työntekijät ovat sijoitetun lapsen ja koulun kannalta keskeisimpiä henkilöitä. Heidän roolinsa korostuu, kun tehdään suunnitelmia lapsen ja nuoren tukemisesta ja toteutetaan niitä. Jos päätöstä lapsen huollon siirrosta ei ole tehty pysyvät lapsen tai nuoren vanhemmat edelleen hänen huoltajinaan. Näiden kaikkien tahojen tulisi yhdessä muodostaa lapsen ja nuoren niin elämää kuin opiskeluakin tukeva ryhmä, jossa lapsi on myös osallisena. Kaikkien näiden toimijoiden näkemyksiä tarvitaan keskeisissä koulunkäyntiin liittyvissä asioissa ja ratkaisuisia tukemaan opiskelua ja oppimista. Koulun ja lastensuojelun välinen yhteistyö ei tule rajoittua vain sijoituksen alkuvaiheeseen vaan sen tulee jatkua saumattomana läpi koko koulunkäynnin ajan. (Heino & Oranen 2012, 240–241.)

Kouluopetus on lasten ja nuorten elämään keskeisesti liittyvä asia, joten sitä on pyritty monissa lastensuojelulaitoksissa järjestämään. Laitoksiin yhdistetty kouluopetus pyrkii myös takaamaan perustarpeisiin ja hyvinvointiin liittyvän turvallisen kasvuympäristön lapselle ja nuorelle, jonka normaalissa koulussa käyminen ei syystä tai toisesta onnistu. Lastensuojelussa tulisikin pyrkiä tekemään kaikki mahdollinen lasten ja nuorten koulunkäynnin tukemiseksi. (Jahnukainen ym. 2012, 49.) Lapsen edun toteutuminen ja mahdollisuus oppimiseen ja koulutukseen ovat lastensuojelulaissa asetettuja kriteerejä sijoituspaikan valinnalle. Lapsen koulunkäyntiin liittyviä asioita päätettäessä tulee koulun henkilökunnan ja sosiaalityöntekijän kaikissa tilanteissa pyrkiä hyvään yhteistyöhön lapsen tai nuoren vanhemman ja huoltajan kanssa. Huostaanotetun lapsen asuessa muualla kuin kotikunnassaan on tämä asuinkunta velvollinen järjestämään opetuksen. Lapsella ja nuorella on myös oikeus riittävään koulunkäynnin tukeen. Si-

jaishuollon tulee selvittää lapsen ja nuoren erityiset tarpeet ja huolehtia siitä, että niihin pystytään vastaamaan. (Pesäpuu ry 2014.)

7 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Liisa Pelkonen (2013) on YAMK -opinnäytetyössään tutkinut yläasteikäisten nuorten koulusta kieltäytymistä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millä toimenpiteillä nuoret oli saatu palaamaan kouluun ja oliko muutosta pyritty saamaan itse nuoriin vai nuoren lähiympäristöön. Lisäksi pyrittiin myös löytämään poissaoloihin vaikuttavia taustatekijöitä. Tulokset osoittavat, että nuorten kohdalla koulupoissaoloihin vaikuttavia tekijöitä olivat mm. heikot kotiolot, koulun huono ilmapiiri, läsnä olevan aikuisen tuen puute sekä nuorten heikko osallisuus heihin liittyvissä asioissa. Opinnäytetyön johtopäätöksissä todettiin, että nuoren yksilöllisen tukemisen lisäksi tulee interventioissa kiinnittää huomiota ympäristön uudenlaiseen ajatteluun ja toimintaan. Tukea tulee nuorten lisäksi tarjota myös heidän vanhemmilleen ottamalla heidät mukaan työskentelyyn. Johtopäätöksissä todettiin myös, että on tärkeää kehittää yhteistyötä koulun ja sen ulkopuolisten tahojen välillä. Nuoret tarvitsevat konkreettista tukea antavan ja läsnä olevan aikuisen. (Pelkonen 2013.)

Marja-Leena Ylösen pro gradu -tutkielman Lastensuojelun positio koulun kanssa tehtävässä yhteistyössä (2007) tarkoitus oli selvittää lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja koulun välistä yhteistyötä. Tavoitteena oli tarkastella koulun kanssa tehtävää yhteistyötä lastensuojelun sosiaalityöntekijän positiosta. Aineisto on kerätty kahden kuukauden ajalta Helsingin eteläisen perhekeskuksen Pasilan alueen koulujen kanssa. Aineisto kertyi tutkijan omissa työtilanteissa, joita olivat oppilasneuvottelut, tapaamiset ja yhteistyöpalaverit. Lisäksi aineistoa täydennettiin viidellä teemahaastattelulla. Koulut olivat sekä ylä-, että alakouluja. Ylösen kiinnitti tutkimuksessaan huomiota millaisia ovat tapaamissisällöt ja mitä niissä tapahtuu, sekä mitkä lait, ohjeistukset ja työkäytännöt määrittävät ja ohjailevat työskentelyä. (Ylönen 2007, 25–27.)

Tutkimustuloksista selvisi, ettei yhteisiä työkäytäntöjä eikä toimintaohjeita ollut käytössä kummallakaan yhteistyötaholla. Myös tietämys yhteistyöhön velvoittavista ohjeistuksista ja laeista oli vaihtelevaa koulun puolella. Koulukuraattorin nähtiin olevan hyvin perillä lastensuojelusta sekä lakeihin liittyvistä asioista, mutta lastensuojelun työ ja tehtävät eivät ole opettajille niin tuttuja. Yhteydenotto- ja pito koettiin kuitenkin helpoksi molemmiin puolin. Oppilaskohtaisissa neuvotte- luissa lastensuojelun työntekijän positiossa korostui motivoinnin merkitys suhteessa nuoreen. Lisäksi esille nousi, että sekä koululla, että lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on tilanteissa omat vastualueensa, jonka asiantuntijoina kukin toimii. On hyvin tilannekohtaista, millaiseksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän positio määreytyy. Koulun ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä tulisi myös huomioida, mitkä asiat eivät kuulu enää koululla käsiteltäväksi, vaan ovat ainoastaan lastensuojelun asioita. (Ylönen 2007, 33–40.)

Mistä tukea? Helsinkiläisnuorten masentuneisuus, koulukiusaaminen ja luvattomat poissaolot vuosina 1996–2006 tutkimuksessa selvitettiin Helsingin koulu- terveystutkimuksen pohjalta peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä lukion 1. ja 2 vuosikurssin opiskelijoiden näkemyksiä masennuksesta, luvattomista poissaoloista ja koulukiusaamisesta. Tutkimuksessa selvitetään myös nuorten kokemus siitä, mistä ja keneltä apu on saatavilta koulunkäyntiin sekä muihin asioihin liittyvissä vaikeuksissa. Kysymyksillä halutaan saada yleinen käsitys palvelujen saatavuudesta, jotta myös palveluja käyttämättömät nuoret voivat kertoa näkemyksensä asiasta. Tuloksista selvisi, että poissaolot yleistyvät lukion ensimmäisellä ja toisella vuodella, verrattuna peruskoulu-aikaan. Poikien ja tyttöjen lintsaaminen on yhtä yleistä. Vaikeudet opiskelussa ja koulunkäynnistä pitämättömyys ovat vahvasti yhteydessä luvattomiin poissaoloihin; lintsaaminen on 3–5 kertaa yleisempää niillä nuorilla, joilla on vaikeuksia opiskelussa. Koulun työilmapiiri vaikuttaa koulukiusaamisen esiintymiseen ja tulosten mukaan kiusaaminen on yleisempää poikien kuin tyttöjen keskuudessa, joskin kiusaamista ilmenee vähemmän lukiossa. Masentuneisuus on yleisempää tyttöjen kuin poikien keskuudessa, ja tutkimuksen perusteella masentuneisuus on lisääntynyt nuorilla. Nuoret kokivat avun saamisen vaihtelevaksi, noin joka neljäs nuori koki, ettei saa apua koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin. Kotoa apua vaille jäi noin joka viides. Koulupsykologilta, -kuraattorilta tai opettajalta koettiin avun olevan han-

kalimmin saatavilla. Koululääkärille pääsy koettiin vaikeaksi koulupsykologin vastaanotolle pääsyn rinnalla. Vaikka oppilaiden mielipiteisiin palvelujen kehittämisessä kiinnitettiin tutkimusajanjaksona entistä enemmän huomiota, kokivat nuoret edelleen suurissa määrin, eritoten peruskoulussa, ettei heidän mielipiteitään oteta huomioon. (Jokela, Luopa & Pietikäinen 2006, 14–20.)

Tomi Kiilakosken tutkimuksessa Koulu nuorten näkemänä ja kokemana, selvitetään nuorten näkökulmia suhtautumisesta kouluun. Raporttiin on analysoitu 2000-luvulla julkaistuja tekstejä. Nuorisotutkimus on pääosin aina suunnattu peruskoulun yläluokille. Tutkimuksesta selviää, että nuorille kokemus ryhmään tai porukkaan kuuluvuudesta on tärkeä. Lisäksi nuorille on tärkeää löytää oma paikkansa ryhmässä ja yksin jäämisen pelko koetaan ahdistavana. Nuoria koskettaa vertaisryhmässä tavallisuuden vaade, ja tavallisuudesta poikkeavat voivat joutua syrjään, kiusatuksi tai erotetuksi ryhmästä. Nuorten voi olla vaikea puhua erilaisista syrjintäkokemuksista eteenpäin, ja tämän vuoksi on tärkeää, että koulussa kiinnitetään huomioita avoimuuteen ja keskusteluun erilaisuudesta. Kaikki nuoret eivät koe vaikuttamisen ja osallisuuden kokemuksia. Koulussa vaikuttamisen mahdollisuus lähinnä koulun ulkopuolisiin tapahtumiin ja koulun yhteisiin asioihin vaikuttaminen koetaan hankalaksi. Yhteisöllisyyteen tulee panostaa kouluyhteisössä arjen toimivuuden, turvallisuuden kokemuksen ja toiminnan kehittämisen kautta. Tutkimuksessa esille nousevat myös koulukiusaamisen vaikutukset. Koulukiusaaminen vaikuttaa aina koko ryhmään, nuorten vuorovaikutussuhteisiin ja ryhmäsuhteisiin. Kiusaamista tapahtuu yleensä aikuisilta piilossa. Suositut nuoret joutuvat vähemmän kiusaamisen kohteeksi. Nuoret eivät koe puhumista aikuiselle välttämättä helpoksi, varsinkin jos kyseessä on johonkin toisen nuoren käyttäytymiseen tai toimintaan liittyvä asia. Nuorilla on keskinäiset omat säännöt, jotka poikkeavat koulun virallisista säännöistä. Nuoren kouluviihtyvyyden, kouluvaikeuksien ja koulun keskeyttämisen takana ovat aina yksilölliset syyt. Nuoren tukemisen kannalta on tärkeää moniammatillinen työskentely ja yhteistyö eri tahojen välillä. (Kiilakoski 2012, 55–57.)

Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiantona Terveystieteiden tutkimuskeskus toteutti vuosina 2013–2015 Lastensuojelun kehittämis- tutkimushankkeen LaskeTut. LaskeTut -hankkeen osan toteutettiin Huostaanoton taustat ja syyt, pal-

velupolut ja kustannukset HuosTa -osahanke. Osahankkeen tarkoituksena oli osaltaan vahvistaa lastensuojelun tietopohjaa ja tutkimusta. Hankkeelle oli asetettu neljä tehtävää, joista opinnäytetyömme kannalta keskeisin oli selvitystehtävä, jossa tavoitteena oli huostaanoton taustaa ja syitä sekä niiden tilastointia koskeva selvitys. Hankkeeseen osallistui kahdeksan kuntaa, kolme sosiaalialan osaamiskeskusta sekä kaksi yliopistoa. Tutkimuksessa opinnäytetyömme kannalta keskeinen kysymys oli: Millaiset lapsen ja perheen arki ja elämäntilanne ovat, ja millaisia ovat ne lapsen terveyttä tai kehitystä vakavasti vaarantavat tekijät, jotka kytkeytyvät lapsen sijoitukseen ja huostaanoton uhkaan? Tutkimuksessa toteutettuun kyselyyn vastasi 116 työntekijää ja tutkimusaineistossa on 410 lasta yhteensä 368 perheestä. Puolet lapsista oli teini-ikäisiä ja 28 prosenttia alle kouluikäisiä. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016, 3–6.)

Lapsen sijoituksen taustalla olevia tekijöitä kartoitettiin tutkimuksessa sekä perheen ympäristön, lapsen vanhempien, että lapsen osalta. Lapsen osalta taustoista selvitettiin lapsen terveydentilaan liittyviä asioita, lapsuuteen ja nuoruuteen liittyviä asioita, lapsen tai nuoren ongelmallista käyttäytymistä sekä kiinnittymistä instituutioihin. Etenkin tulokset joissa kuvattiin nuorten kiintymistä instituutioihin, olivat oppinäytetyömme kannalta kiinnostavia. Tuloksissa nousi esille koulunkäynti ja opiskelu institutionaalisina ympäristöinä, joihin lapsilla ja nuorilla usein liittyy vaikeuksia. Paljon ongelmia koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyen oli noin joka toisella lapsella (47 %). Opiskelussa vähän ongelmia oli noin joka viidennellä lapsella (19 %). Etenkin teini-ikäisillä kouluvaikeuksia ilmeni suurimmalla osalla (88 %) joista 70 %:lla koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyviä vaikeuksia oli paljon. (Heino ym. 2016, 73.)

8 Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus

Alkuperäinen idea opinnäytetyöllemme oli tutkia koulunkäyntihaluttomuutta nuorten näkökulmasta ja koota tutkimusaineisto nuorten kirjoittamien narratiivisten kirjoitelmien avulla. Tämän idean pohjalta hankimme tutkimusluvan opinnäytetyöllemme Joensuun kaupungilta. Nuoria ei kuitenkaan saatu osallistumaan

tutkimukseen, joten jouduimme vaihtamaan näkökulman työntekijöihin. Saimme johtavalta sosiaalityöntekijältä suullisen suostumuksen käyttää alkuperäistä tutkimuslupaa näkökulman muutoksesta huolimatta. Toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen myötä päädyimme keräämään tutkimusaineistoa työntekijöitä haastatteleamalla. Toimeksiantajana opinnäytetyöllemme toimi Joensuun seudun sijaishuoltotoimisto. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia sijaishuollossa olevien yläkouluiikäisten nuorten koulunkäyntihaluttomuutta. Pyrimme selvittämään sijaishuollon työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia siitä, mitkä tekijät aiheuttavat koulunkäyntihaluttomuutta ja millä keinoin koulunkäyntihaluttomia nuoria tuetaan sekä kuinka koulunkäyntihaluttomuus ilmenee.

Tutkimuskysymykset opinnäytetyössä ovat:

1. Mitkä tekijät aiheuttavat koulunkäyntihaluttomuutta sijaishuollossa asuvilla yläkouluiäisillä nuorilla?
2. Millä keinoin koulunkäyntihaluttomia nuoria tuetaan ja mitkä tukimuodot ovat osoittautuneet toimiviksi?

Opinnäytetyömme toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Päädyimme laadulliseen tutkimukseen, koska yksi tutkimusmenetelmälle ominainen piirre on tutkittavien näkökulma. Laadullisessa tutkimuksessa otanta on yleensä pieni ja harkinnanvarainen, sillä silloin pystytään analysoimaan tapauksia perusteellisemmin. Laatu on määrää tärkeämpää aineiston tieteellisyyden kannalta. Pientä määrää tutkittaessa tutkija pystyy antamaan paremmin yksityiskohtaisemman ja tarkan kuvan tutkimusjoukosta sekä sijoittamaan tutkimuskohteen yhteiskunnalliset yhteydet. (Eskola & Suoranta 1998, 18.)

Tilastollisiin yleistyksiin pyrkiminen ei ole laadulliselle tutkimukselle ominaista. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään muun muassa havainnollistamaan jotain tapahtumaa tai ilmiötä, oppia tuntemaan jotain tiettyä toimintaa ja antamaan teoreettinen tulkinta tutkittavalle ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa on merkityksellistä, että henkilöt, joilta kerätään tietoa aineistoa varten, tietävät mieluusti

mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä tai heillä on omakohtaista kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 85.)

Yleisimmät aineistonkeruunmenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat havainnointi, erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto, kysely sekä haastattelu. Niitä voidaan käyttää sekä rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja resurssien mukaan, joita tutkimuksessa on käytettävissä. Aineistonkeruun kohdalla on hyvä olla selvillä, mikä on tarpeeksi kattava määrä aineistoa, jotta tutkimus on yleistettävissä, edustavaa sekä tieteellistä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 71–85.) Opinnäytetyön aiheen kannalta haastattelu oli mielestämme paras tapa kerätä tietoa, koska tarkoituksena oli saada mahdollisimman tarkasti esille työntekijöiden kokemukset ja näkemykset tutkittavasta aiheesta.

8.1 Teemahaastattelu

Opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme haastattelun ja sen muodoista teemahaastattelun. Haastattelua pidetään yhtenä yleisimpänä tapana kerätä aineistoa laadullisessa tutkimuksessa. Haastattelun avulla pystytään selvittämään miksi ihminen toimii tietyllä tavalla, mitkä ovat hänen motiivinsa ja mitä hän ajattelee. Valitsimme haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi myös sen joustavuuden vuoksi. Haastattelijoina meillä on mahdollisuus jäsentää haastattelua sen edetessä oikeaan suuntaan, esittää kysymyksiä tarvittaessa uudestaan sekä minimoida väärinkäsitysten syntymistä. Haastattelun aikana on tärkeää pystyä keräämään mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Haastatteluun osallistuville lähetimme etukäteen haastattelurungon, jotta heidän oli mahdollista tutustua ja valmistautua haastatteluun omalta osaltaan. On myös tutkimuseettisistä näkökulmista aiheellista ja perusteltua tiedottaa haastateltavia haastattelun aiheesta. Opinnäytetyömme kannalta aineistonkeruun toteuttaminen haastatteluna etukäteen valikoiduille henkilöille takaa haastateltavien riittävän tiedon ja kokemukset tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74–76; Eskola & Suoranta 1998, 85.)

Teemahaastattelussa ei edetä tiettyjen tarkkojen kysymysten ja niiden järjestyksen mukaan vaan ainoastaan aihepiirit ja teema-alueet ovat etukäteen määrättyjä. Haastattelijalla voi olla tukenaan muistilista käsiteltävistä aiheista, mutta valmiit kysymykset usein puuttuvat. Muistilista voi toimia haastattelijan tukena, jotta kaikki ennalta määrätty teema-alueet tulevat haastattelun aikana käsitellyiksi. Mietittäessä haastattelun teemoja tulee pitää mielessä se tutkimusongelma, johon ollaan hakemassa vastauksia. Tutkimusongelma myös määrittää millaisia kysymyksiä on järkevää esittää. (Eskola & Vastamäki 2015, 29–35.) Haastattelua varten olimme tehneet haastattelurungon, johon oli koottu valmiita kysymyksiä kolmen tutkimuksen kannalta olennaisen teeman alle.

Haastattelut toteutimme kahtena erillisenä ryhmähaastatteluna. Tutkimustehtävän kannalta haastattelut koettiin järkeväksi toteuttaa ryhmähaastatteluina. Toimeksiantajan kanssa tulimme siihen tulokseen, että ryhmähaastattelujen avulla saadaan kerättyä kattavampaa aineistoa kuin yksilöhaastatteluilla. Ryhmähaastattelut mahdollistivat työntekijöiden keskinäisen keskustelun ja pohdinnan aiheesta. Myös aikataulullisista syistä ryhmähaastattelut koettiin toimivimmaksi ratkaisuksi. Haastattelut toteutettiin kahtena erillisenä ryhmähaastatteluna. Haastateltavia henkilöitä oli yhteensä seitsemän. Ensimmäinen haastattelu-ryhmä koostui kolmesta sosiaalityöntekijästä, joiden työura lastensuojelussa vaihteli kolmesta vuodesta useampaan vuosikymmeneen. Toiseen haastattelu-ryhmään osallistui neljä sosiaaliohjaajaa. Koulutukseltaan heistä kaksi oli sosionomia, yksi yhteisöpedagogi ja yksi lähihoitaja. Heidän työkokemuksensa lastensuojelussa vaihteli noin parista vuodesta seitsemään vuoteen.

Ryhmähaastattelu muovautuu usein keskustelun kaltaiseksi, jossa asioiden kommentointi tapahtuu melko spontaanisti ja osallistujat pääsevät tuottamaan monipuolista tietoa tutkittavasta aiheesta. Ryhmähaastattelun etuna suhteessa yksilöhaastatteluun voidaan pitää nopeaa tiedon saantia useammalta vastaajalta samanaikaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61–63.) Ryhmähaastatteluissa tutkija voi pyytää ryhmäläisiä kertomaan epäselviksi jääneitä asioita. Kiistaa aiheuttavat haastattelukysymykset ovat erittäin hedelmällistä pohjaa, jolloin haastattelijalla voi lähteä selvittämään ryhmäläisiltä mistä on kysymys. (Alasuutari 2011, 151–152.)

Tutkimusaineisto on yleensä ryhmämuotoisissa haastatteluissa täysin erilaista kuin yksilökohtaisissa haastatteluissa. Jos ryhmähaastatteluun osallistujat ovat ennestään tuttuja toisilleen, soveltavat osallistujat tuttua vuorovaikutustilanteen kehystä. Ryhmähaastatteluissa yleensä yksilöiden subjektiiviset, henkilökohtaiset tuntemukset ja eroavaisuudet, suodattuvat pois ja tilanteissa korostuu se, mikä on yksilöille yhteistä ryhmän jäsenenä. Aineistontulkintaa tehdessä tulee ottaa huomioon, että ryhmähaastattelut tuottavat eriluonteista aineistoa kuin yksilöhaastattelut. Aineistonkeruu menetelmänä molemmat sekä ryhmämuotoinen haastattelu kuin yksilöhaastattelu ovat hyviä vaihtoehtoja, saadun aineiston hyvyys ja monipuolisuus riippuvat kysymyksistä, joilla aineistoa tulkitaan. Ryhmähaastatteluissa puhutaan yleensä sellaisista asioista, joista ei yleensä puhuta, ja tämän myötä ryhmä tuottaa kiinnostavaa aineistoa. Ryhmähaastattelujen käyttöä voidaan vierastaa siksi, koska ajatellaan, etteivät ryhmän jäsenet kehataa tai halua tuoda julki omia ajatuksiaan muiden kuullen. (Alasuutari 2011, 151–154.)

Aineistonkeruu tapahtui vuoden 2016 syyskuussa. Opinnäytetyön toimeksiantajan valitsi ja hankki haastateltava henkilöt, antamiemme kriteerien perusteella. Kriteereinä haastateltavien valinnalle oli, että haastateltavilla oli kokemusta nuorten koulunkäyntihaluttomuudesta. Lisäksi toivoimme, että puolet haastateltavista olisi sosiaalityöntekijöitä ja puolet sosiaaliohjaajia. Haastattelut toteutettiin Joensuun seudun sijaishuoltotoimiston tiloissa. Molemmat ryhmähaastattelut nauhoitettiin käyttäen kahta nauhuria, jolla pyrittiin varmistamaan haastattelujen tallentuminen. Haastattelut olivat kestoaltaan 45 minuuttia ja 35 minuuttia. Haastattelut jaettiin niin, että toinen meistä opinnäytetyöntekijöistä toimi pääasiallisena haastattelijana ja toinen kirjurina ja tarkentavien kysymysten esittäjänä. Vaihdoin haastattelijan ja kirjurin roolit toisessa haastattelussa. Haastattelujen pohjana käytettiin etukäteen suunniteltua haastattelurunkoa, johon oli koottu valmiita kysymyksiä kolmen tutkimuksen kannalta keskeisen teeman ympärille. Haastattelut etenivät valmiiden kysymysten ohjaamana, mutta haastattelun myötä myös tarkentavia kysymyksiä esitettiin.

Kun haastattelut on tehty, tulee kerätty aineisto purkaa eli litteroida mahdollisimman nopeasti. Tutkimustehtävästä riippuu, kuinka tarkasti aineisto on hyvä litteroida. Aineisto voidaan kirjoittaa tekstiksi koko haastatteludialogista tai vaihtoehtoisesti kuten tässä opinnäytetyössä on tehty vain haastateltavien puheesta. (Eskola 2015, 185; Hirsjärvi & Hurme 2000, 138–139.) Tätä opinnäytetyötä varten tehtyjen ryhmähaastattelujen nauhoitteen litteroitiin heti samana päivänä. Aineistosta litteroitiin sanatarkasti haastateltavien puhe sekä haastattelijan esittämät kysymykset. Litteroimatta jätettiin kuitenkin erilaiset tunneilmaisut, äännähdykset ja äänenpainot. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 30 sivua rivivälillä 1,5 ja tekstityypillä Arial kirjoitettuna.

8.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Laadullisen tutkimuksen perinteisin analyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi sopii monenlaiseen tutkimukseen. Laadullisessa analyysissä täytyy rajata aineistosta se, mikä tutkijaa oikeasti kiinnostaa, ja päätöksessä tulee pysyä. Aineistoa tulee käydä läpi ja merkitä kiinnostavat asiat ylös. Ongelmaksi voi nousta se, ettei rajausta tehdä huolella tai mielenkiintoisia asioita löytyy aineista liikaa. Kiinnostavat asiat kootaan yhteen, jonka jälkeen alkaa asioiden joko teemoittelu, tyypittely tai luokittelu. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. Sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysin tavoitteena on saada aineisto järjestettyä tiiviiseen ja selkeään muotoon, sen sisältämää informaatiota kadottamatta. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 91–93; 108.)

Teoreettisen kokonaisuuden muodostaminen tutkimusaineistosta on ominaista aineistolähtöiselle analyysille. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään tuomaan aineistoista esille pelkistettyjä ilmaisuja, jonka jälkeen ilmaisut ryhmitellään yhtäläisiksi joukoiksi. Aineistosta tulee löytää ja tunnistaa asiat, joista on kiinnostuttu tutkimusongelman ja -tehtävän mukaisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä pelkistetyt ilmaisut yhdistetään omien kategorioiden alle sekä kategoriat nimeetään kategorian sisällön mukaisesti. Tämä on aineistolähtöisessä analyysissä kriittinen vaihe, sillä tutkija on omalla tulkinnallaan vastuussa siitä, miten ilmai-

sut kategorisoidaan ja mitkä ilmaisut kuuluvat saman kategorian alle. Kategorisointi jatkuu tämän jälkeen ala- sekä yläkategorioiden määrittelyllä. Kategorisoinnin avulla pyritään löytämään vastaus tutkimusongelmiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 101.)

Opinnäytetyön aineistoa lähdettiin analysoimaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmivaiheista prosessia mukaillen. Ensimmäinen vaihe pitää sisällään pelkistämistä. Aineiston redusointi eli pelkistäminen on tutkimusaineiston karsimista kaikesta turhasta. Pelkistämistä voidaan tehdä joko tiivistämällä informaatiota tai pilkkomalla sitä osiin. Tutkimustehtävä ohjaa aina aineiston pelkistämistä, ja tämä on hyvä pitää mielessä aineistoa tiivistettäessä, jolloin aineistosta nostetaan esille tutkimuksen kannalta olennaisia ilmaisuja. Pelkistämistä voidaan tehdä myös värjäämällä aineiston kannalta olennaisia ilmaisuja. Poimituista alkuperäisilmaisuista tehdään vielä pelkistettyjä ilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 109–110.)

Ensimmäisessä vaiheessa litteroitu aineisto pelkistettiin, siten että aineistosta etsittiin kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen ja poistettiin. Kun kaikki epäolennainen oli poistettu, lähdettiin alkuperäisistä tutkimuksen kannalta merkittävistä ilmaisuista muodostamaan pelkistettyjä ilmaisuja. Alkuperäiset ilmaisut ja pelkistetyt ilmaisut koottiin Word-tiedostoon luotuun taulukkoon. Tutkimustehtävän kannalta eroteltiin kolme erillistä teemaa, joiden kunkin teeman alle koottiin niihin kuuluvat alkuperäiset ilmaisut sekä niiden pelkistetyt ilmaisut. Teemat olivat koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen, syyt ja tukimuodot. Seuraavissa kuvioissa (3., 4. ja 5.) on havainnollistettu, kuinka sisällönanalyysissa on edetty. Esimerkkinä on käytetty osaa koulunkäyntihaluttomuuden syyt –taulukosta.

ALKUPERÄISILMAUKSET	PELKISTETTY ILMAUS
Asiakkaalla on tosi vaikeeta just, et hän haluais käydä koulua, haluais mennä sinne ja olla, niinku opiskella, mut ahistaa siel ryhmässä oleminen	Ryhmässä oleminen koetaan ahdistavaksi
masennus, paniikkihäiriöt. Ne paniikkihäiriöt joillakin aktivoituu ku koulussa on niin paljon ihmisiä ni tullee sitten niitä oireita	Masennus, paniikkihäiriöt
no sitten se pikkusen pienempi ryhmä mutta kaikennäkönen päihteen käyttö on kasvanu kanssa, mutta ei voi kyllä ihan pienekskään saannoo	Päihteet
se oli kyllä ihan peliriippuvuutta. ennen kaikkee nettiriippuvuuta ilmenee	Tietokonepelien pelaaminen ja liiallinen netin käyttö

Kuvio 3. Esimerkki aineiston pelkistämisestä.

Aineiston klusteroinnilla toisessa vaiheessa tarkoitetaan aineiston ryhmittelyä. Aineiston pelkistetyistä ilmaisuista etsitään eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Aineiston samankaltaiset pelkistetyt ilmaisut kootaan yhteen, ryhmitellään sekä annetaan näille ilmaisuille kuvaava luokka. Luokan nimitys on yleensä kuvaava käsite, piirre tai ominaisuus. Aineisto tiivistyy yleensä luokittelun aikana, sillä yleiset käsitteet sisällyttävät yksittäiset tekijät. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 110.)

Kun pelkistetyt ilmaisut oli saatu luotua, lähdimme toisessa vaiheessa niitä sijoittamaan omaan taulukkoon. Pelkistetyt ilmaisut ryhmiteltiin nekin kukin oman teemansa alle, joko ilmenemisen, syiden tai tukimuotojen. Pelkistetyistä ilmaisuista kunkin teeman alla lähdimme etsimään samankaltaisuuksia ja muodostamaan näille ilmaisuille yhdistäviä alaluokkia.

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Ryhmässä oleminen koetaan ahdistavaksi	Psyykkiset häiriöt
Masennus, paniikkihäiriöt	
Päihteet	Riippuvuudet
Tietokonepelien pelaaminen ja liiallinen netin käyttö	

Kuvio 4. Esimerkki aineiston ryhmittelystä.

Aineiston klusteroinnin jälkeen on vuorossa kolmas vaihe, aineiston abstrahointi eli aineiston käsitteellistäminen. Abstrahoinnilla tarkoitetaan olennaisen tiedon erottelua, jonka jälkeen muodostetaan teoreettisia käsitteitä valikoidun tiedon perusteella. Klusterointi on osa abstrahointiprosessia. Abstrahointi etenee alkuperäisinformaation kielellisistä ilmaisuista teoreettisiin käsitteisiin ja tämän jälkeen johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 111.)

Kolmannessa vaiheessa lähdimme muodostamaan syntyneille alaluokille yläluokkia. Yläluokkien tarkoituksena oli tiivistää alaluokat niitä yhdistävän määritelmän alle. Kun kaikki yläluokat oli muodostettu, lähdettiin muodostamaan kaikkia luokkia yhdistävää luokkaa. Muodostetun yhdistävän luokan tehtävänä oli koota kaikki luokat yhteen kaikki alaluokkia yhdistävän ja samalla tutkimustehtävään vastaavan käsitteen alle.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Psyykkiset häiriöt	Mielenterveysongelmat	Koulunkäyntihaluttomuuden taustalla olevia tekijöitä
Riippuvuudet		

Kuvio 5. Esimerkki aineiston käsitteellisistämisestä.

9 Tulokset

Tulokset on koottu kolmen opinnäytetyön kannalta keskeisen teeman ympärille. Teemat käsittelevät koulunkäyntihaluttomuuden ilmenemistä, kuinka se ilmenee nuoren käytöksessä ja milloin koulunkäyntihaluttomuus yleisimmin alkaa näyttäytyä. Toinen teema käsittelee koulunkäyntihaluttomuuden syitä, mikä tai mitkä tekijät aiheuttavat ja saavat aikaan koulunkäyntihaluttomuutta. Kolmannessa teemassa keskitytään koulunkäyntihaluttomuuden tukimuotoihin, millaista tukea koulu, lastensuojelu, sijaishuoltopaikat ja mahdolliset muuta tahot tarjoavat nuorelle ja millaisilla tukimuodoilla on saavutettu parhaita tuloksia.

9.1 Koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen

Molemmista ryhmähaastatteluista nousi selvästi esille, että koulunkäyntihaluttomuus alkaa ilmetä ja näyttäytyä pääsääntöisesti yläkouluun siirryttäessä ja yläkoulun aikana. Joitakin viitteitä koulunkäyntihaluttomuudesta saattaa olla havaittavissa jo alakoulun viidennellä ja kuudennella luokalla. Koulunkäyntihaluttomuuden on myös havaittu joissakin tapauksissa jatkuvan vielä toiselle asteelle siirtyessä. Koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen liitettiin myös hyvin usein murrosiän alkamiseen. Eroja tyttöjen ja poikien välillä ei ole havaittu, vaan koulunkäyntihaluttomuutta ilmenee tasaisesti sekä tytöillä että pojilla. Koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen on nuorten kohdalla hyvin yksilöllistä, ja nuorten välillä voi olla suuriakin eroja siinä, kuinka koulunkäyntihaluttomuus ilmenee.

No mie sanoisin että yläasteiässä yleensä. Voi toki olla alakoululaisillakin, mutta ehkä enemmän se esiintyy tuolla niin kun yläasteiässä kun alkaa murrosiät ja muuttii niin sillon.

Sammaa mieltä, seiska luokalle siirtyessä. Aika usein siitä alkaa ongelmia tulla, jos tulee.

Selkeimmin koulunkäyntihaluttomuus alkaa näyttäytyä lisääntyneinä poissaoloina koulusta. Luvattomien poissaolojen määrä kasvaa, ja poissaoloja voi olla jopa useita satoja tunteja. Lintsaamista voi tapahtua hyvinkin usein, tai se voi

sijoittua tietyille päiville tai tietyille tunneille. Ilmeneminen voi näyttäytyä myös niin, että kouluun lähtö aamuisin tuottaa nuorelle suuria haasteita tai kouluun ei yksinkertaisesti pystytä lähtemään laisinkaan. Aamuisin saatetaan tarkoituksen mukaisesti venyttää lähtöä tai eri syiden varjolla jäädä kotiin. Lisäksi koulutunneilta voidaan tarkoituksen mukaisesti myöhästellä tai kouluun voidaan oleviina lähteä, kuitenkin sinne koskaan menemättä sekä kesken päivän voidaan lähteä koulusta luvattomasti pois. Kesken koulupäivän koulusta poistuneet nuoret viettävät yleensä aikaansa kaupungilla hengailen kavereidensa kanssa. Vaikka kouluun lähteminen voi tuottaa nuorelle haasteita, voi nuori kuitenkin kyetä lähtemään kouluun kaikesta huolimatta.

Rupée tulee niitä poissaoloja, selittämättömiä poissaoloja tai sit sinne kouluun vaan ei pysty lähtemään jostain syystä. monenlaista on niillä, tai sit et sinne mennään, mut siellä tehään ihan kaikkee muuta kun opiskellaan.

Koulunkäyntihaluttomuus voi ilmetä myös niin, että nuorten asenne koulunkäyntiä kohtaan muuttuu negatiiviseksi. Oppitunneilla voidaan keskittyä opetuksen sijaan kaikkeen muuhun, esimerkiksi puhelimen käyttöön. Tunneilla käyttäytymään häiritsevästi sekä opettajaa halveksien. Auktoriteetteja ei kunnioiteta lainkaan. Osalla koulunkäyntihaluttomista nuorista käyttäytyminen oppitunneilla muuttuu passiiviseksi ja koulunkäyntiin suhtaudutaan välinpitämättömästi. Nuori on voinut mennä kouluun, muttei tee tunneilla yhtään mitään. Koulunkäyntiä ja opiskelua ei pidetä merkityksellisenä. On myös nuoria, jotka suoriutuvat koulusta ja haluavat opiskella, vaikkeivat pysty jostain syystä kouluun menemään.

No se ilmenee sillee, että ei herätä kouluun ja läksyt on aina tekemättä ja nätisti sanottu auotaan päätä koulussa opettajille. Ei oo minkään näköstä kunnioitusta auktoriteettia, opettajia tai koululaitosta kohtaan.

Osa on justiin semmosia, aika passiivisia, että ovat niissä omissa maailmoissansa siellä ja sit osa aiheuttaa sitä hämminkiä siellä, on kaikenlaista häiriökäyttäytymistä siel koulussa.

Mul oli justiin yhen tytön kanssa kokemuksia, kun hänellä oli tosi paljon koulupoissaoloja, mut pärjäs tosi hyvin koulussa.

Haastatteluissa tuli myös ilmi, että työntekijät kokevat koulunkäyntihaluttomuuden lisääntyneen omien työuriensa aikana. Koulunkäyntihaluttomuuden kerrot-

tiin näyttäytyvän entistä selkeämmin ja eivätkä nuoret enää turhia selittele koulunkäyntihaluttomuuttaan tai poissaoloja koulusta, kuten ehkä aiemmin nuorilla oli tapana.

Jotenki tullee semmonen tunne et se ois raadollistunu, et se on tullu niin seleväks se, niin ku sieltä haluttoman puolelta, että ei.

Työntekijöiden näkemys on, että nuorten on vaikea hahmottaa tulevaisuuttaan ja ymmärtää koulunkäynnin merkitystä tulevaisuutensa kannalta. Nuorten ajatusmaailmaa kuvattiin hyvin näköalattomaksi. Vaikka osa nuorista tunnistaakin koulunkäyntihaluttomuuden ongelman itsellään, ei siitä aiheutuvia seurauksia pystytä näkemään kauaskantoisesti. Nuoret eivät työntekijöiden mukaan suunnittele elämäänsä kovinkaan pitkälle, ja osa nuorista ei näe siinä hetkessä koulutuksen tärkeyttä tulevaisuuden kannalta

Kyllä minä sanoisin, että eivät varmasti tiedosta sitä. Ainakaan sitä mitä vaikutuksia sillä on, että jos nuori jää koulusta pois. ja ei tuota suorita näitä perusasioita.

9.2 Koulunkäyntihaluttomuuden taustalla olevia syitä

Sijaishuollossa olevia nuoria yhdistävät yleensä samankaltaiset olosuhteet sekä perhetaustat. Etenkin koulunkäyntihaluttomien nuorten kohdalla on havaittu, että nuoret ovat hyvin usein tuttuja keskenään, samoista piireistä ja asuvat jopa samalla alueella. Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että koulunkäyntihaluttomuus on yleensä oireilua jostakin suuremmasta asiakokonaisuudesta. Koulunkäyntihaluttomuus liittyy useaan eri tekijään, eikä syynä ole vain se, ettei kouluun huvita mennä. Koulunkäyntihaluttomuuden syiden taustalla ei ole selviä eroja poikien ja tyttöjen kesken, vaan syyt ovat aina yksilöllisiä ja syiden kirjo on monipuolinen. Lisäksi syiden taustalla vaikuttaa aina, kuinka asiaa on työستetty eteenpäin.

Eli siis tuota että tässä taustalla on aina toinen asia kokonaisuus, joka sitten aiheuttaa sitä oirehdintaa ja koulunkäyntihaluttomuutena se saattaa ilmentyä.

Niillä kaikilla on jollakin tavalla sitä, että kun on huostaan otettu yleensä, niin siinä on jotakin niin ku kyllähän ne sieltä juontaa, sieltä perheen tilanteesta aika pitkälti.

Semmonen ilmiö että ne on hyvin samoista piireistä nenuoret ja lapset ketkä ei halua käydä koulua. Tullee samoista oloista tai niin ku samantyyppisistä oloista, ei ehkä oo se niin ehjä ydinperhe siellä ja sitten ovat vielä hyvin usein keskennään tuttuja.

Suurin osa haastateltavista koki, että oppimisvaikeudet ovat yksi painava tekijä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Oppimisvaikeudet voivat hidastaa opiskeluissa etenemistä, ja nuori voi kokea jäävänsä jälkeen muusta ryhmästä. Haastatteluaineistosta nousi myös esille, ettei nuorten oppimisvaikeuksiin välttämättä puututa tai osata suhtautua oikealla tavalla. Lisäksi nuori, joka tarvitsisi erityisopetusta, ei välttämättä sitä saa. Nuori voi jäädä avun ulkopuolelle huonon käytöksen takia, eikä taustalla nähdä mahdollisia oppimisen vaikeuksia. Oppimisvaikeudet aiheuttavat nuoressa itsessään huonommuuden tunnetta ja leimaantumisen pelkoa, joka taas itsessään voi kasvattaa kynnystä kouluun menemiseen.

Ja sitten toinen on just nää lukihäiriöt, jotkut neurologisethäiriöt, että ei opi, et se on vaan sitten niin vaikeeta, et ei vaan halua mennä sinne kouluun, koska tuota siellä ei koe, että pärjäis tai pystyis tekemään.

Ei yksinkertaisesti ymmärrä mistä puhutaan oppitunneilla niin kyllähän se syö sitä motivaatioo. Ja sitä voi tulla sitä lintsuamista ku aattellee et no en minä siellä kuitenkaan pärjää enkä ossaa nii miks mie sinne menisin.

Haastatteluaineistoista nousi esille, että erilaiset mielenterveyden häiriöt kuten ahdistuneisuus, masentuneisuus sekä paniikkihäiriöt vaikuttavat koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Ahdistusta voivat aiheuttaa niin ryhmässä oleminen, toimiminen kuin itse kouluun meneminen. Kouluun menemiseen ollaan voitu valmistautua aamulla, mutta kotiovella ahdistus ottaa vallan, ja nuori jättäytyy kotiin. Paniikkihäiriöt ilmenevät myös tilanteissa, joissa on paljon ihmisiä läsnä.

Mielenterveysongelmat, masennus, paniikkihäiriöt. Ne paniikkihäiriöt joillakin aktivoituu, ku koulussa on niin paljon ihmisiä, niin tulee sitten niitä oireita ja sitten on vaan helpompi lähteä tai jättäytyä tunneilta pois.

Niin se ahdistuneisuus juuri on ryhmässä olemiseen ja tuota toimimiseen et se niin kun ei luonnistu semmosessa ahdistumisessa mikä on näillä oppilailla sitten.

Työntekijät näkivät myös koulukiusaamisen olevan yksi syy koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Kiusatuksi tuleminen myötä nuoren koulupoissaolot voivat lisääntyä sillä kiusatuksi tuleminen vaikeuttaa itsessään kouluun menemistä. Koulukiusaaminen on työntekijöiden mukaan edelleen yleistä, ja kiusaamista tapahtuu niin koulussa kuin myös netissä. Netissä tapahtuva kiusaaminen on esimerkiksi muokattujen kuvien levittämistä. Koulukiusaaminen voi leimaannuttaa nuoren, jonka myötä nuori on entisestään alttiimpi kiusaamiselle sekä jäädään ryhmän ulkopuolelle. Nuorille leimaantuminen on kipeä paikka, sillä ryhmän paine on itsessään jo niin vahva.

Hän koki koulukiusaamista ja pelkäs sitä et hänet jätetään koulussa niin ku ulkopuolelle.

Joo ja sitten toisaalta se leimaantuminen aiheuttaa sen että sitten jää siitä kouluryhmästä pois ja näin ollen on hyvin altis sille kiusaamiselle.

Myös koululaitoksen ja opettajien suhtautuminen voivat joskus lisätä nuoren koulunkäyntihaluttomuutta. Nuori, jolla poissaolot lisääntyvät ja läksyt ovat säännöllisesti tekemättä, voi helposti leimaantua opettajien silmissä huonoksi tai huonosti käyttäytyväksi oppilaaksi, ilman että poissaolojen ja läksyjen tekemättömyyden taustalla olevia syitä tutkittaisiin ja selvitettäisiin.

Sitten tietysti on se ilmentymä että kun tämmöistä tapahtuu että nuori jää pois sieltä koulusta tai ei tee tehtäviä niin sitten koulukin toisaalta suhtautuu vähän luotaan työntävästi oppilasta ajatellen.

Nuoren omat huolet voivat osaltaan vaikuttaa koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Huoli ja huolehtiminen voivat viedä ison osan nuoren voimavaroista, mikä

vaikuttaa suoraan koulussa menestymiseen ja koulupoissaoloihin. Nuoren huolenaiheet voivat olla hyvin moninaisia, jotka vievät nuoren keskittymisen toisaalle. Myös murrosiän tuomat muutokset vaikuttavat nuoreen.

Ja sitten tietysti niinku voi olla et sillä nuorella on niin kun jotakin muita semmosia isoja huolia mitkä sit vaikeuttaa sen elämää ja vaatii keskittymistä ja sit siitä lähtee semmonen noidankehä liikenteeseen.

Erilaiset riippuvuudet, kuten peli- ja nettiriippuvuus ovat myös syitä nuoren koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Niin liiallinen netinkäyttö kuin pelaaminen ovat yleistyneet. Pelaaminen voi sekoittaa nuoren vuorokausirytmien kokonaan. Työntekijöiden mukaan pelaamista tapahtuu paljon yöaikaan, ja aamulla koulun lähteminen on tämän myötä vaikeaa, jopa mahdotonta. Pelaaminen nähtiin yleisempänä poikien kuin tyttöjen keskuudessa. Päihderiippuvuutta ilmenee pienemmällä ryhmällä, mutta osa työntekijöistä koki myös päihderiippuvuuden yleistyneen.

Häneltähän muuttu se elämänrytmi, et hän pelas yöt ja nukku päivät ja se koulu jouduttiin lopettamaan koska hän ei jaksanu herätä sitten.

Vanhempien omalla koulutustaustalla, työttömyydellä sekä suhtautumisella kouluun nähdään olevan suora vaikutus nuoren koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Erityisesti vanhempien matala koulutustaso ja välinpitämättömän suhtautuminen kouluun vaikuttavat nuoreen. Vanhemmilta saatu malli voi heijastua myös nuoren elämään suoraan. Vanhempien välinpitämättömyys voi näkyä esimerkiksi niin, ettei nuoren poissaoloihin puututa sekä vanhempien tuki voi olla puutteellista. Vanhemmat eivät ikään kuin patista nuorta kouluun, vaan antavat nuoren itse päättää tekemisistään. Lisäksi vaikea perhetilanne ja vanhempien oma käyttäytyminen vaikuttavat nuoreen. Osa vanhemmista voi myös kuitata nuoren poissaolot sairaspöissaoloina, ja tällä tavoin mahdollistaa nuoren poissa olemisen. Lisäksi osa vanhemmista eivät koe selvittämisen tarvetta nuoren poissaolojen suhteen.

Ja sit minkäläistä mallii saa sieltä niinku omilta vanhemmilta siihen koulunkäyntiin, et siellä ei välttämättä oo, vanhemmilla saattaa olla tosi matala koulutus ja työttömiä. aika usein.

Ja eikä arvosteta sitä koulunkäyntiä, et se on iha yhtä tyhjän kanssa niin ei se niin ku kannusta kouluun lähtemään.

Et sekkiin niin ku, vanhempi tavallaan lähtee kannustamaan sitä lapsen poissaoloo, sillä ettei tartu.

Nuorten on vaikea sanoittaa mahdollisia syitä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Osa työntekijöistä oli sitä mieltä, että nuori kuitenkin tunnistaa ongelman, muttei halua puhua siitä mielellään. Aikuiset joutuvat tekemään paljon taustatyön selvittelyä sille, mikä tai mitkä voivat olla mahdollisia syitä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Työntekijät saattavat saada myös muuta kautta tietoa nuoren mahdollisista vaikeuksista tai syistä, kuten opettajilta tai vanhemmilta. Esimerkiksi koulukiusaaminen voi olla sellainen asia, joka ei tule nuorelta itseltään esille, vaan opettajien kautta. Syiden selvittely vaatii pitkäjaksoista työskentelyä sekä nuoren luottamuksen työntekijää kohtaan.

Se on aina vähän niin kun semmosta aikuisten spekulointia ja selvittelyä, taustatyön tekemistä ja yritetään miettiä mitä siellä voisi olla. Et nuoret kyl aika vähän itte avaa sitä.

9.3 Tukimuotoja koulunkäyntihaluttomuuteen

Koulunkäyntihaluttomuuden tukemisessa työntekijöiden näkemys oli, että parhaiten nuorelle toimivat tukimuodot ovat ne jotka nuori itse kokee mieluisiksi. Tukimuotojen toimivuus on hyvin yksilöllistä. Tukimuotoja ei tulisi sanella ylhäältäpäin, sillä silloin työskentely ei palvele ketään. Nuoren auttaminen on pitkäjänteistä työtä, ja avun vastaanottaminen tulisi lähteä nuorelta itseltään. Nuoren kanssa voidaan joutua kokeilemaan useita eri auttamiskeinoja, ennen kuin sopivin tukimuoto löytyy. Nuoren tilanteen kannalta olisi myös hyvä, että nuorella on vaihtoehtoja, joista hän itse voi valita sopivan. Nuorelle on myös erittäin tärkeä tarjota aikuisen aikaa sekä läsnä oloa.

Ehkä semmonen tukimuoto minkä nuori niin ku ihan mielellään ottaa vastaan tai jota ite ehoittaa. Sellanen on yleensä se toimiva tukimuoto mihin nuori sitoutuu ite mut sit, jos se on semmonen niin ku ylhäältä päin annettu, niin se on ihan yhtä tyhjän kanssa suoraan sanottuna.

Työntekijät kokivat, että vanhemman roolilla on merkitystä nuoren tukemisessa. Vanhempien oma suhtautuminen koulunkäyntiin heijastuu myös suoraan nuoren koulunkäynnin tukemiseen. Vanhemmat, joilla on positiivinen suhtautuminen koulunkäyntiä kohtaan, paneutuvat todennäköisesti myös nuoren tukemiseen, kuin ne vanhemmat, jotka sallivat nuoren poissaolot tai eivät välitä, missä nuori päivänsä viettää. Vanhempien voi olla toisaalta vaikea tietää, viettääkö nuori päivänsä koulussa tai lähteekö nuori kouluun vanhempien lähdettyä töihin.

Mun mielestä, tässä just niin ku vanhempien roolihan on hirveen vahva, jos vanhemmat tarttuu siihen.

Nuoren koulunkäyntihaluttomuuden tukemisessa yhteistyö koulun kanssa on tärkeässä osassa. Koululla järjestetään yhteistyöpalavereita, joissa on mukana nuoren lisäksi nuoren huoltajat, opettaja, mahdollisesti koulukuraattori tai muu oppilashuoltotyöryhmän jäsen, sosiaalityöntekijä sekä sijaishuoltopaikan ohjaaja. Oppilashuollosta pyritään aina tarjoamaan nuorelle apua ja tukea. Moniammatillisen työn merkitys korostuu koulun kanssa tehtävässä yhteistyössä. Nuoren tilanteesta riippuen voi vaihdella, keitä kaikkia palaveriin osallistuu. Koulupalavereiden tarkoituksena on puuttua nuoren tilanteeseen, sekä etsiä mahdollisia syitä koulunkäyntihaluttomuudelle sekä koittaa löytää nuorelle toimivimmat tukimuodot. Koulujen välillä voi olla myös eroja siinä, kuinka ja millä tavoin nuoren tilanteeseen puututaan. Koulupalavereissa suunnitellaan myös pidemmälle, kuinka nuoren kanssa tullaan etenemään. Joissain kouluissa nuoren tilanne otetaan käsittelyyn jo ennen nuoren mahdollista siirtymistä uuteen kouluun. Suunnitellaan nuoren opiskelu koulussa niin, että se sujumiselle olisi mahdollisimman hyvät takeet. Lisäksi opintojen yksilöllistäminen, keventäminen tai opintojen suorittaminen eri tavalla ovat koulun tarjoamia tukimuotoja nuoren tilanteeseen. Koulun rooli ja koulun tarjoamat keinot ovat isossa osassa nuoren tukemisessa.

Koulupalavereja pidetään heti, kun huomataan et on ongelmia, niin järjestetään palaveri missä on sit mahdollisesti erityisopettaja mukana, nuoren oma opettaja ja vanhemmat ja ohjaaja täältä ja sosiaalityöntekijä. Ja mietitään sitten niitä keinoja millä tavoin voitais tukea paremmin tai etitään niitä syitä, että miks se koulunkäynti ei suju.

Koulu on ottanu sen ihan asiakseen, siellä on tosi paljon näitä oppilaita ollu. Ne oikeestaan suunnittelee jo, kun tulee tieto meiltä, et kaikki luokat ja muut valmiiks missä vois sujua hyvin.

Koulunkäyntihaluttomuuden tukemiseksi voidaan käyttää myös konkreettisia tukikeinoja. Sijaishuoltopaikkojen työntekijät kertoivat heidän näkemyksensä siitä, millä tavoin nuoria tuetaan heidän yksiköissään. Nuoren tukemiseksi voidaan tehdä paljon arkisia asioita, jotka tukevat nuoren koulunkäyntiä. Nuoren kanssa katsotaan valmiiksi kaikki koulutarvikkeet, huolehditaan läksyjen tekemisestä, herätetään nuori aamulla sekä mahdollisesti kyyditään nuori kouluun. Työntekijät kokivat, että vuorokausirytmä täytyy saada kuntoon, jotta koulunkäynti onnistuu. Joissakin tapauksissa ohjaaja voi olla koko päivän mukana koulussa, mutta käytännöt vaihtelevat hyvin paljon sijaishuoltopaikan mukaan. Sijaishuoltopaikoissa voidaan myös pitää kotikoulua, jolloin ohjaaja opettaa päivän oppiaineet. Kotikoulun järjestäminen sijaishuoltopaikassa voi myös toimia alkuun akuuttina apuna, jolloin varmistetaan nuoren koulunkäynnin jatkuminen tämän avulla. Koulukodit ovat sijaishuollon yksiköitä, joissa nuoren on mahdollisuus suorittaa koulu kokonaan. Koulukodeissa käytännöt vaihtelevat.

Elikä aamulla herätetään, katotaan että kaikki syöpi, vaatteet on päällä, katotaan koulutarvikkeet ja kirjat ja mennään lapsen kanssa kouluun. Siellä ihan istutaan vaikka lähekkäin jos ei muuten onnistu.

Mut et sit on läksytunnit meillä rajattu aika aina arkipäivässä millon ne läksyt tehdään ja illalla saatetaan kattoo vielä kädestäpittää että siellä repussa on ne oikeet kirjat, et ne tulle sinne.

Tuohan se on aika perustavanlaatunen tuo vuorokausirytmä. Saa jonkun näkösen perusarjen pyörimään ni ei se oikeen ennen se koulukkaan suju.

Työntekijöiden mukaan nuorille tarjotaan tukea muun muassa mielenterveyspalveluista. Nuori voi käydä keskustelemassa esimerkiksi terapiassa tai nuorisopsykiatrian poliklinikalla tilanteestaan. Lisäksi nuorelle voidaan tarjota amma-

tillista tukihenkilöä tai sosiaaliohjaajan tukea. Sosiaaliohjaaja tai ammatillinen tukihenkilö voi käydä herättelemässä nuorta kouluun, sekä mahdollisesti käydä saattamassa nuoren koululle, niissä tapauksissa, joissa nuori asuu vanhempien luona tai omassa asunnossa. Kouluun saattaminen voi toimia nuorelle silloin, kun nuorta pelottaa mennä kouluun. Muita tahoja ovat myös nuorisopalvelukeskus sekä muut yhteistyötahot, joiden kanssa sijaishuoltopaikat tekevät yhteistyötä. Joissakin tapauksissa nuoren tilannetta on tukenut parhaiten sijaishuoltopaikan muutos sellaiseen yksikköön, jossa koulunkäynnin tukeminen on tehostetumpaa.

Kyllähän niitä syitä käydään ainakin läpi. Voi olla terapppiaa tai sitten nuorisopalvelukeskuksen kautta, psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa keskustelu, te ainakin oon noita ammatillisia tukihenkilöitä hankkinu nuorille vaikka ihan vaan semmoseen, tai meidän tätä omaa sosiaaliohjaajaa käytetty et käy herättelemässä nuorta kouluun.

Työntekijöiden näkemyksen mukaan tukimuotoja tulisi myös kehittää niin, että yhteistyö koulun ja opettajien kanssa olisi tiiviimpää ja helpompaa. Lisäksi nuorille tulisi olla helpompi mahdollisuus saada erityisopetusta. Puuttuminen ongelmiin ja tämän myötä lisääntyviin poissaoloihin pitäisi tapahtua entistä varhaisemmassa vaiheessa, jotta tilanne ei pääsisi paisumaan entisestään, jolloin ongelmien selvittäminen hankaloituu entisestään. Yhteistyötä vanhempien kanssa voisi myös tehdä muutenkin, kuin Wilma-viestittelyn kautta. Kouluihin toivottiin myös enemmän sosiaalialan ammattilaisia, jotka olisivat nuorten saatavilla ilman, että kuraattorille tai kasvatusohjaajalle joutuminen koettaisiin nuorten keskuudessa rangaistukseksi jostakin. Myös perhetyön saaminen kouluun olisi merkityksellistä. Perhetyöntekijän roolina olisivat yhteydenpito vanhempiin ja konkreettiset käynnit nuoren kotona. Mallia perhetyön käytölle voitaisiin ottaa jo kouluissa toimivista emo-luokista

Erityisluokkien, erityisopetuksen pitäis olla helpommin saatavilla ja joporyhmien et sinne päässin ei tarteis jonotella.

Koulun puolelle sellasta henkilöstöä joka tekis enemmän yhteistyötä kodin kanssa et se ois tiiviimpää eikä jäis niin ku wilma-viestittelyn vaaraan, koulun puolella vois olla näitä kasvatusohjaajia paljon enemmän käytössä.

Nuorten kyky ottaa apua vastaan on yksilöllistä. Tärkeintä on oikean keinon löytäminen, jolle nuori näyttää vihreää valoa. Joskus oikean tukimuodon löytäminen voi olla mahdotonta, jos nuori on päättänyt, ettei aio hyväksyä mitään mitä hänelle tarjotaan. Myös ongelmien akuuttius vaikuttaa nuoren kykyyn ottaa apua vastaan. Joskus koulukäynnissä saattaa tapahtua muutosta parempaan sijoituksen aikana, mutta takeita sen pysyvyydestä myös sijoituksen loputtua ja kotiin palattua ei ole. Tärkeää nuoren tukemisessa on pitää yllä toiveikkuutta tulevast.

Toisillahan se toimiikin sitten kun löytyy se oikea keino, niin ihan hyvin ottaa apua vastaan. toiset sitten ni jos niin jotenkin kauniisti ossais sannoo mutta kun ei toimi niin ei v####u toimi sitten.

Kyl mie sanoisin, et sijoituksen aikana se koulunkäynti muuttu nii ku et siellä kydään et se niin ku paranee ja poissaolot vähenee ja tälle. Mut Sit et onko se se pysyvä tilanne, sit sen jälkeen ku lähetään kottiin, ni se sitten nuoresta itestä kiinni, et jatkuuko se kottoo käsin.

Se riippuu missä tilanteessa se nuori on menossa. onko sillä miten akuutit vaiheet niissä ongelmissa, onko niitä saatu yhtään ratkottuu ja etteenpäi.

Työskentely koulunkäyntihaluttomien nuorten kanssa vaatii aikaa ja pitkäjänteisyyttä. Oikean tukimuodon löytäminen nuorelle ei ole helppoa, varsinkaan, jos syitä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla ei tiedetä

10 Johtopäätökset

Koulunkäyntihaluttomuuden teemaa sijaishuollossa olevilla nuorilla lähdettiin opinnäytetyössämme selvittämään lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden sekä sosiaaliohjaajien kokemusten kautta. Vaikka työntekijöiden koulutustaustat ja työtehtävät eroavat selvästi toisistaan eivät erot juurikaan heijastuneet ryhmähaastattelujen kautta kerätyssä tutkimusaineistossa. Koulunkäyntihaluttomuuden ilmenemistä, siihen vaikuttavia syitä ja käytettyjä tukimuotoja kuvattiin hyvin yhtenevästi, eikä suuri eroja vastausten välillä ollut. Selkeimmät erot näkyivät vastauksissa, jotka käsittelivät tarjottuja

tukimuotoja, joka selittyy sosiaalityöntekijöiden vähäisellä osallistumisella sijais-huoltopaikoissa tehtävään arkiseen työhön. Opinnäytetyötä varten kootusta teoreettisesta viitekehyksestä nousee esille selkeitä yhdenmukaisuuksia saatujen tutkimustulosten kanssa, toisaalta joitakin asioita voidaan tarkastella myös nuoruudessa tapahtuvan kehityksen mukanaan tuomien muutosten kautta.

10.1 Varhainen puuttumien ongelmien ehkäisijänä

Tutkimusaineiston kautta saadut tulokset sekä teoria tuovat esille yhtenäisen näkemyksen siitä, että koulunkäyntihaluttomuutta ilmenee yleisimmin murrosikäisillä sekä koulutuksen nivelvaiheissa, etenkin yläkouluun siirryttäessä. (Peda 2016.) Murrosiän katsotaan ajoittuvan ikävuosien 12–15 välille, jolloin nuoruudessa alkaa myös protestointivaihe, joka kohdistetaan etenkin vanhempiin sekä muihin auktoriteetteihin (Dunderfelt 2011, 84–85.) Työntekijät toivat haastattelussa esille, että usein koulunkäyntihaluttomilla nuorilla ilmenee juurikin protestointia auktoriteetteja kohtaa, etenkin opettajia. Protestointia auktoriteetteja kohtaan ei kuitenkaan ilmene kaikilla koulunkäyntihaluttomilla nuorilla, vaan osa näistä nuorista saattaa olla hyvinkin passiivisia koulussa. Vaikka koulukäyntihaluttomilla nuorilla esiintyykin verrattain paljon opettajia vastaan kohdistettua protestointia, ei sitä mielestämme tulisi automaattisesti liittää koulunkäyntihaluttomuuteen, vaan tarkastella myös normaalin nuoruuteen liittyvänä kapinointina. Dunderfelt (2011, 85) korostaakin, että nuoruus on aikaa, jolloin ollaan kriittisiä ja kyseenalaistetaan auktoriteetteja. Tämä katsotaan johtuvan osaltaan nuoren ajattelun egosentrisyydestä. Nuoruuden egosentrismi kuvaa nuoren ajattelua, jolloin nuoren maailmankuva keskittyy vahvasti oman itsensä ympärille.

Haastatteluissa työntekijät puhuivat paljon nuorten näköalattomuudesta. Nuorten on työntekijöiden mukaan vaikea hahmottaa tulevaisuuttaan esim. kymmenen vuoden päähän, eikä koulutuksella koettu olevan merkitystä heidän elämässään. Työntekijöiden kuvaamaa näköalattomuus koulutusta kohtaan voidaan tarkastella nuorten tavalla muodostaa odotuksia omaan elämään liittyen. Kronqvistin ja Pulkkinen (2007, 176) mukaan nuoren toiminta ja ajattelu on suuntautunut itselleen merkityksellisten tavoitteiden mukaisesti. Tämä voisi

osaltaan selittää sitä, miksi koulutusta ei pidetä nuorten keskuudessa merkityksellisenä, eikä omaa elämää kyetä suunnittelemaan monien vuosien päähän.

Koulunkäyntihaluttomuutta on syytä ryhtyä epäilemään, jos nuoren poissaolot ja etenkin luvattomat poissaolot koulusta alkavat huomattavasti lisääntyä. Poissaolot ja niiden voimakas lisääntyminen nousivat työntekijöiden haastatteluista yhdeksi keskeisimmäksi koulunkäyntihaluttomuuden ilmenemismuodoksi. Koulunkäyntihaluttomuus alkaa näyttäytyä usein nuoren haluttomuutena lähteä kouluun tai koulusta karkaamisena kesken päivän. (Kearney 2002, 3). Tuloksissa mainittiin myös nuoret, jotka suoriutuvat koulusta ja haluavat opiskella, vaikka eivät pysty jostain syystä kouluun menemään. Kearney (2003, 3) toteaaakin, ettei koulunkäyntihaluttomuus aina välttämättä tarkoita sitä, ettei nuori haluaisi tehdä koulutöitä, vaan nuori voi kyetä hoitamaan koulutehtäviä kotoaan käsin. Kearney (2002,3) korostaa, että koulunkäyntihaluttomuus on lähes aina oire jostakin ja ydinkysymyksenä on miksi nuori ei halua mennä kouluun.

Kun koulunkäyntihaluttomuuteen viittaavia piirteitä alkaa ilmetä nuoren käytöksessä, olisi tärkeää, että niihin puututtaisiin mahdollisimman pian, jotta päästäisiin mahdollisimman nopeasti selville niistä syistä, joidenka seurauksena koulunkäyntihaluttomuutta on alkanut ilmetä. Lämsä (2009b, 56) korostaa koulun ja kodin välisen yhteistyön tärkeyttä tilanteissa, joissa nuorella alkaa ilmetä ongelmia koulunkäynnin suhteen. Koulumenestyksen heikkeneminen tai luvattomat poissaolot antavat viitteitä lapsen tai nuoren ongelmista. Ongelmiin tulisi puuttua heti, kun ne huomataan, koska se on myös merkki nuorelle, että hänestä välitetään ja apua on saatavilla. Osoittamalla välittämistä, hyväksyntää ja kunnioitusta lasta ja nuorta kohtaan tuetaan ja vahvistetaan hänen kokemustaan omasta merkityksellisyydestä. (Bhatia & Wiitakorpi 2005, 11). Jos asioihin ei puututa, on se viesti nuorelle, että hän voi halutessaan tehdä mitä huvittaa, ja on samantekevää, onko hän läsnä koulussa vai ei. (Ekebon ym. 117.)

Tuloksissa ilmeni myös koulunkäyntihaluttomuuden ilmenevän nuorten käytöksen muuttumisena koulua kohtaan negatiiviseksi. Se millainen suhde nuorella muodostuu kouluun, on Lämsän (2009b, 35–36) mukaan pitkälti kiinni nuoren sekä koulun eri toimintatasojen kohtaamisista. Suhteen muodostumiseen vai-

kuttavat nuoren asennoituminen koulun sääntöihin, koulumenestys, asema koulussa, koulun toimintaympäristö ja ryhmäkoko. Olennaista koulusuhteen muotoutumisen kannalta on myös missä määrin nuoret kokevat pystyvänsä vastaamaan itseensä kohdistuviin odotuksiin. Nuoren kielteinen suhtautuminen kouluun voi lisääntyä entisestään, jos nuori huomaa jäävänsä ongelmiansa kanssa yksin, eikä apua olekaan saatavilla. (Lämsä 2009b, 56.)

Varhaisella ongelmien tunnistamisella ja niihin puuttumisella voitaisiin mitä todennäköisimmin estää ongelmien kasaantuminen ja estää suurempien ongelmien syntymistä. Jos koulunkäyntihaluttomuuteen ei puututa, voi sillä olla (Grandison ym. 2007, 14–16.) mukaan huolestuttavia seurauksia. Seuraukset näkyvät myöhemmässä elämässä niin heikompina jatkokoulutus- ja työllisyysmahdollisuuksina sekä mahdollisesti muissa elämän valinnoissa. Lisäksi koulua käymättömät nuoret voivat jäädä paitsi iän mukaisista sosiaalisista suhteista sekä ikäistensä seurasta. Osalle voi ilmaantua mielenterveysongelmia myöhemmällä iällä.

10.2 Oppimisvaikeudet ja koulunkäyntihaluttomuus

Tuloksista selviää, että syitä koulunkäyntihaluttomuudelle on useita eikä näissä ole tyttöjen ja poikien välillä suuria eroja. Syyt ovat yleensä yksilöllisiä, mutta osa syistä on hyvinkin yleisiä nuorten keskuudessa. Joskin taustalla voi olla erilaisia ilmiötä tai ilmentymiä, jotka aiheuttavat koulunkäyntihaluttomuutta erityisesti sijaishuollossa olevilla nuorilla. Yleensä sijaishuollossa olevia nuoria yhdistää samanlainen perhetilanne, joka osaltaan voi vaikuttaa nuoren suhtautumiseen koulua kohtaan. Etenkin lastensuojeluasiakkaiden ja erityisluokille sijoitettujen lasten ja nuorten joukossa yksinhuoltajaperheiden lapset ja nuoret ovat määräänsä nähden yliedustettuina. (Lämsä 2009a, 28.) Tuloksista ilmenee, että syyt voivat olla sekä nuoresta itsestään lähteviä, tämän perhetilanteesta johtuvia sekä koulusta johtuvia. Ekebomin ym. (2002, 119) mukaan koulusta poistajamisen syyt voidaan jakaa niin ulkoisiin kuin sisäisiin tekijöihin. Ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa kaikki koulusta johtuvat tekijät, kavereiden vaikutus sekä esimerkiksi päihteet. Sisäisiä tekijöitä ovat taas nuoren omaan kehityk-

seen liittyvät tekijät, kuten mielenterveyden häiriöt sekä perheestä johtuvat tekijät, kuten perheen tilanne sekä perheen suhtautuminen kouluun.

Oppimisvaikeudet ovat yksi yleinen syy koulunkäyntihaluttomuuden taustalla, joka nousi esille tuloksista. Oppimisvaikeuksia voi olla erilaisia, ja se miten nuoret ovat saaneet apua oppimisen pulmiin voi vaihdella hyvinkin paljon koulujen välillä. Nuori ei välttämättä saa apua ensisijaisesti oppimisvaikeuksiinsa, vaan hänen huonokäytöksensä voi peitota taustalla piilevän oppimisvaikeuden. Nummisen ja Soka (2009, 18–19) mukaan yli puolet oppimiseen liittyvistä pulmista selittyvät oppimisvaikeuksilla, mutta oppimiseen voivat vaikuttaa myös nuoren perhetilanne sekä nuoren psyykinen pahoinvointi. Oppimisvaikeudet voivat pahimmillaan aiheuttaa nuorelle tunteen siitä, että hän on muita huonompi ja ettei hän pysy ryhmän mukana. Grandisonin ym. (2007, 32–35) mukaan koulun tehtävä on tunnistaa mahdolliset oppimisvaikeudet sekä erityisopetuksen tarve. Leimaantumisen pelko on nuorelle iso asia, ja tämän vuoksi nuori ei välttämättä halua puhua oppimisvaikeuksistaan tai avun vastaanottaminen voi tuntua vaikealta. Vaikka oppimisvaikeudet ovat suhteellisen yleisiä, silti nuori voi kokea olevansa asian kanssa yksin. Erkon ja Hannukalan (2015, 132) mukaan oppimisvaikeudet voivat vaikuttaa nuoren itsetuntoon häiritsevällä tavalla, jos nuori alkaa verrata itseään muihin sekä kokee itsensä kelpaamattomaksi muiden silmissä. Itsetunnolla on merkitystä siihen, kuinka nuori suhtautuu erilaisiin ongelmiin ja haasteisiin. Nuoren itsetuntoon vaikuttaa hyvin vahvasti se, kuinka hän kokee kuuluvansa osaksi luokkaa tai ystäväporukkaa. (Toivakka & Maasalo 2001 15–18).

Eri mielenterveysongelmat vaikuttavat koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Työntekijät mainitsivat ahdistuneisuuden, masentuneisuuden ja paniikkihäiriön esimerkkeinä mielenterveysongelmista. Nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet viime vuosien aikana. Tuloksista ilmenee, että nuoret voivat kokea ahdistusta esimerkiksi kouluun menemisestä tai ryhmässä olemisesta. Joillekin nuorille voi tulla paniikkihäiriön oireita tilanteissa, joissa on paljon muita ihmisiä. Hietalan ym. (2010, 58–60) mukaan nuorelle voi ilmetä koulussa ongelmia silloin, kun nuorella ilmenee mielenterveyden kanssa ongelmia. Yleisimpiä mielenterveysongelmia nuorilla ovat juuri ahdistuneisuushäiriöt, masennus sekä erilai-

set pelot ja päihderiippuvuudet. Nuoren psyykkisellä pahoinvoinnilla on suora yhteys nuoren jaksamiseen ja suoriutumiseen koulussa. Haasjoen ja Ollikaisen (2010, 28–29) mukaan nuoruuteen kuuluu kokea ahdistuksen, jännityksen ja pelon kaltaisia tuntemuksia, mutta nuoren tilanteeseen tulisi puuttua heti, jos nuoren mielialassa huomataan tapahtuvia merkittäviä muutoksia. Grandison ym. (2007, 26–27) ovat sitä mieltä, että ahdistus voi kohdistua myös suoraan koulua kohtaan, jolloin kouluun ei yksinkertaisesti kyetä lähtemään tai siellä ei pystytä olemaan koko päivää. Ahdistus voi aiheuttaa myös erilaisia fyysisiä oireita, kuten vatsakipua tai päänsärkyä. Nuori voi näiden syiden varjolla yrittää jäädä kotiin, eikä välttämättä osaa tunnistaa, että oireet voivat johtua ahdistuksesta.

Kiusaaminen on yksi vakava syy nuoren koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Tulosten mukaan kiusaaminen on edelleen yleistä nuorten keskuudessa, ja kiusaamista tapahtuu myös sosiaalisen median välityksellä. Kiusaaminen on aina nuorelle vaikea paikka. Kiusatuksi tuleminen aiheuttaa nuorelle ulkopuolisuuden tunnetta, pahaa oloa sekä vaikeuttaa suoriutumista koulussa. Pahimmillaan kouluun ei enää voida mennä ollenkaan. Erkon ja Hannukkalan mukaan (2015, 128–129) kiusaamisen seuraukset voivat olla vakavat ja pitkäkestoiset sekä niillä on vaikutusta nuoren itsetuntoon ja minäkuvaan. Kiusatuksi tullut nuori voi lisäksi jäädä luokkayhteisön ulkopuolelle, ja riski masentua ja syrjäytyä kasvaa. Hietalan ym. (2010, 48–49) nuoren voi olla vaikea puhua kiusatuksi tulemisesta aikuiselle, ja asia voi tämä myötä jäädä pitkäksiin aikaa selvittämättä. Opettajien ja muun kouluhenkilökunnan suhtautumisella on väliä siinä, kuinka nuori kokee tulevaisuutta kohdatuksi ja kohdelluksi. Oppilaan leimaantuminen opettajien tai muun aikuisen silmissä voi olla haitallista silloin, jos nuoren poissaolojen tai häiriökäyttäytymisen takana olevia syitä ei selvitetä. Nuorelle voi tulla opettajilta jopa luotaantyyntävä kokemus. Lehtosen (2012, 138–139) mukaan nuoren koulumotivaatioon liittyvät suhteet opettajiin ja muuhun kouluyhteisöön. Kannustavalla, arvostavalla ja hyväksyvällä ilmapiirillä on merkitystä siihen, että nuori saa kokemuksen yhteisöllisyydestä ja tasa-arvoisuudesta.

Tuloksista ilmenee, että nuoren omat huolet voivat vaikuttaa koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Nuoruus on elämänvaiheena täynnä muutoksia, ja nuori on

entistä haavoittuvaisempi kaikkien muutosten myötä. Nuoren huolet voivat viedä ison osan nuoren voimavaroista eikä nuori välttämättä osaa tuoda omia huoliaan julki. Osa huolista voi olla hyvinkin arkaluontoisia, esimerkiksi seurustelusuhteeseen liittyvät huolet. Tulosten mukaan nuoren huolet voivat olla lähtöisin nuoren perhetilanteesta tai nuorten keskinäisistä suhteista. Erkon ja Hannukalan (2015, 126) mukaan nuoruudessa nuori voi kokea paljon erilaisia huolenaiheita, joista suurin osa liittyy nuoren elämän arkiympyröihin, kuten perheeseen, kouluun, seurusteluun tai nuoren omaan ulkonäköön. Huolen aiheet ja huolen kokeminen ovat kuitenkin hyvin yksilöllisiä kokemuksia.

Nuoren kohdalla myös riippuvuudet, kuten peli-, netti- tai päihderiippuvuus ovat tekijöitä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Tuloksista ilmenee, että nuoren pelaaminen voi viedä suuren osan nuoren ajasta, ja jopa sekoittaa nuoren vuorokausirytmien. Nuoret käyttävät nykyisin paljon energiaa pelaamiseen ja pelaamista voi tapahtua hyvin myöhään yöhön. Tämän myötä nuoren on vaikea herätä kouluun ja tai jaksaa opiskella koulussa. Pelaaminen ja netinkäyttö voidaan kokea mielekkäänä tekemisenä, jonka takia kotiin on mukavampi jäädä, kuin lähteä kouluun. (Grandison, ym. 2007, 30–32). Mitä enemmän nuoren pelaamista tapahtuu yöaikaan, sitä vaikeampi nuoren on suoriutua arkisista askareistaan ja koulunkäynnistä. Nuori voi lisäksi eristäytyä täysin kotiinsa, jolloin nuori jää pahimmissa tapauksessa sosiaalistensuhteiden ulkopuolelle. Päihteiden käyttöä esiintyy nuorilla edelleen, joskin tulosten mukaan sitä esiintyy pienemmällä ryhmällä syynä koulupoissaolojen takana. Nuorilla, joilla päihteiden käyttö on runsaampaa, jopa riippuvuus tasolla, lisääntyvät koulupoissaolot sekä kouluarvosanat voivat huonontua. Fröjdin ym. (2009, 17–19) mukaan nuoren päihteidenkäytöllä on yhteys lisääntyneisiin koulupoissaoloihin.

Vanhempien matalalla koulutustasolla, työttömyydellä sekä suhtautumisella koulutukseen on merkitystä siihen, kuinka tärkeäksi nuori kokee koulunkäynnin. Vanhemmat voivat sallia nuoren koulupoissaolot, eivätkä yksinkertaisesti puutu nuoren koulunkäymiseen. Nuorelle tämä voi viestiä monia asioita, kuten että koululla ei tarvitse käydä joka päivä tai koulutuksella ei ole merkitystä. Vanhempien negatiivinen suhtautuminen koulua kohtaan voi tarttua myös nuoreen ja lisäksi nuori voi ajatella, että hän saa olla poissa koulusta, koska asia ei van-

hempiakaan kiinnosta. Härkösen (2010, 61–64) mukaan nuoren perhetaustalla, elinoloilla ja kasvuympäristöllä on merkitystä koulutukselliselle eriarvoisuudelle ja sosiaaliselle periytyvyydelle. Perhetaustalla on nähty olevan vaikutusta nuoren koulumenestykseen sekä koulua koskeviin päätöksiin. Vanhempien myönteinen suhtautuminen kouluun kasvattaa myös nuorta arvostamaan koulutusta. Lapsuuden kodin arvot, odotukset sekä toimintatavat muokkaavat paljon myös nuoren omaa ajattelumaailmaa.

10.3 Yksilöllisiä tukimuotoja koulunkäyntihaluttomuuteen

Yksilölliset ja nuoren hyväksymät tukimuodot nousivat tuloksissa keskeisesti esille, kun lähdettiin miettimään millaiset tukimuodot ovat olleet toimivimpia koulunkäyntihaluttomuuden kohdalla. Työntekijät korostivat, etteivät ylhäältä päin sanellut säännöt ja pakotteet tuota toivottua tulosta nuorten kohdalla, vaan avun vastaanottaminen tulisi lähteä nuoresta itsestään. Niin kuin aikaisemmin jo tuotiin esille murrosikään sisältyvää protestointia auktoriteetteja kohtaan, olisi se myös hyvä muistaa lähdettäessä miettimään tukimuotoja nuoren koulunkäyntihaluttomuuteen ja kuinka apua nuorelle lähdetään tarjoamaan.

Lämsä (2009a, 23) on tuonut esille näkemyksen siitä, kuinka vanhemmat tuntevat itsensä nykyisin entistä epävarmemmiksi monien muutosten myötä. Lasten ja nuorten elämään liittyy uusia uhkatekijöitä jotka osaltaan ovat tehneet vanhemmuudesta entistä monimutkaisempaa. Vanhemmat ovat yhä useammin valmiita luovuttamaan osan lastenkasvatuksen vastuusta alan ammattilaisille. Vaikka perhe nähdäänkin edelleen keskeisimpänä tuen ja turvan lähteenä lapselle, työhön tai työttömyyteen liittyvät asiat voivat kuormittaa vanhempia liikaa ja aiheuttaa ylimäärästä stressiä. Stressaantuneilla vanhemmilla ei välttämättä ole aikaa ja energiaa huomata lasten tarpeita ja olla heille välittävä ja läsnä oleva aikuinen. (Lämsä 2009a, 23–24.)

Läsnä olevan aikuisen puute nuoren elämässä nostettiin tuloksissa merkittäväksi uhkatekijäksi nuoren koulunkäyntihaluttomuudelle. Läsnä olevan aikuisen puute ja riittämätön kotoa saatu tuki vaikuttavat merkittävästi nuoren ajatuksiin

omista mahdollisuuksistaan ja tulevaisuudestaan (Lämsä 2009a, 27). Lämsä (2009a, 23) kuitenkin toteaa, että vaikka nuori saisikin kotoa riittävästi tukea, voi nuori silti ajautua ongelmiin koulumaailman kanssa. Ajautuminen ongelmiin koulumaailman kanssa voi johtua siitä, että nuori voi kokea, ettei hän tule kohdelluksi oikeudenmukaisesti, tai hänen yksilöllisiä tarpeitaan ja edellytyksiään ei oteta huomioon. Läsnä olevan aikuisen merkitys nuoren kasvulle ja kehitykselle sekä yksilöllisten tarpeiden huomioimisen tärkeys tukevat opinnäytetyössämme esille tulleita tuloksia, joidenka mukaan läsnä olevalla aikuisella ja yksilöllisten tarpeiden huomioimisella on merkittävä vaikutus pohdittaessa toimivia tukimuotoja nuorten koulunkäyntihaluttomuuteen.

Tuloksissa nousi esille kodin, sijaishuoltopaikan ja koulun välisen yhteistyön merkityksen tärkeys koulunkäyntihaluttomuuden tukemisessa. Lämsä (2009b, 39) tuokin esille, että tilanteissa joissa vanhemmuus on puutteellista, korostuu perheen ulkopuolisten aikuisten merkitys lapsen ja nuoren kasvua tukevinä sosiaalisina vanhempina. Saulion (2005, 22) mukaan nuoren terveelle kasvulle ja hyvälle oppimiselle luodaan parhaat mahdolliset edellytykset, kun koulun ja kodin välinen vuorovaikutus ja yhteistyö ovat riittävää ja toimivaa. Koulun tehtävänä ei ole ottaa yksin vastuuta nuoren kasvatuksesta, vaan tukea kotien kasvatustehtävää, joka edellyttää koulun ja huoltajien välistä yhteistyötä. (Saulio 2005, 22).

Koulun tarjoamista tukimuodoista tuloksissa mainittiin oppilashuollon tarjoama tuki ja koulussa järjestettävät moniammatilliset yhteistyöpalaverit. Oppilashuollon toimivuus kouluissa on avainasemassa nuorten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvissä asioissa (Jahnukainen ym. 2012, 48). Oppilashuollon kokonaisuus muodostuu terveydenhuoltolain mukaisesta kouluterveydenhuollosta, lastensuojelulaissa tarkoitetusta koulunkäynnin tukemisesta ja opetussuunnitelmien mukaisesta oppilashuollosta. Koulunkäyntihaluttoman nuoren tukemisessa oppilashuollolla on suuri merkitys, koska sitä kautta nuorella on oikeus yksilölliseen oppilashuoltoon oppilashuoltolain säädöksen mukaisesti. Opiskeluhuoltoon kuuluvat psykologi- ja kuraattoripalvelut, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut ja koulutuksen järjestämän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito. (Räty 2015, 38–39.)

Koulunkäyntihaluttomien nuorten kohdalla on tärkeää muistaa nuorten yksilölliset erot oppimisen ja koulunkäynnin suhteen. Tuloksissa listattiin muun muassa opintojen yksilöllistäminen, keventäminen ja opintojen suorittaminen eri tavalla koulun tarjoamiksi tukimuodoiksi nuoren tilanteeseen. Koulun rooli ja koulun tarjoamia tukimuotoja pidetään isossa osassa nuoren tukemisessa. Heino ja Oranen (2012, 236) pitävätkin tärkeänä yksilöllistä ja ennakkoluulotonta arviointia jokaisen sijoitetun lapsen ja nuoren kohdalla, eikä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia tule selittää vain lastensuojelun asiakkuuden kautta. Vaikka nuorella ilmenisikin oppimisen vaikeuksia, on tärkeää selvittää syyt vaikeuksien taustalla. Aina kyse ei ole pelkästään oppimisvaikeuksista, vaan taustalla voi olla ahdistusta vanhempien päihdeongelmasta joka saa lapsen käyttäytymään levottomasti tunnilla, syy voi löytyä neurologispohjaisista tarkkaavaisuushäiriöistä tai yksinkertaisesti nuori tarvitsisi vain silmälasit. (Heino & Oranen 2012, 236.) Lämsä (2009b, 35–36) toteaaakin, että joskus erilaiset vammat, fyysiset sairaudet tai muut elämän vaikeudet voivat ajoittain viedä niin paljon energiaa, ettei nuori pysty omaa tasoaan vastaaviin suorituksiin koulussa. Leh-tonen (2012, 137–138) puhuu negatiivisesta kierteestä, joka alkaa muodostua, jos ongelmiin ei puututa oikein tukimuodoin ja ongelmia alkaa kasaantua. Negatiivisen kierteen myötä nuorella alkaa ilmetä kasvavia oppimisvaikeuksia, koulumotivaation puutetta, sosio-emotionaalisia ongelmia, koulupelkoa, psykosomaattisia oireita, koulupinnausta ja pahimmillaan koulunkäynnin keskeyttämistä.

Yksi tuloksissa mainittu yhteistyötaho nuorten tukemisessa on mielenterveyspalvelut ja nuorisopoliklinikat. Nuori voi tilanteestaan riippuen saada tätä kautta yksilöllistä keskusteluapua tai terapiaa. Tuloksista ei kuitenkaan ilmene, kuinka yleistä on, että nuorelle tarjotaan apua mielenterveyspalveluiden kautta. Aaltosen ym. (2003, 407) mukaan 13–18-vuotias nuori, joka kärsii mielenterveysongelmista, on oikeutettu saamaan apua mielenterveyspoliklinikoiden ja nuorisopsykiatristen osastojen kautta. Nuorisopoliklinikalle nuori voi saada lähetteen oppilashuollon kautta. Tarkoituksena on, ettei nuoren koulunkäynti häiriinny nuorisopoliklinikkakäyntien takia, vaan että nuorella on mahdollisuus jatkaa koulua normaalisti. Nuorelle voidaan tarjota myös tukihenkilön tai sosiaaliohjaajan tukea, jotta kynnys kouluun menemisestä madaltuisi. Aaltosen ym. (2003, 390)

mukaan nuorten tukihenkilötoiminnan tavoitteena on tukea nuorta tämän koulunkäynnissä, arjen selviytymisessä ja harrastustoiminnassa.

Nuoren tukemisessa on tärkeää, että yhteistyö on toimivaa koulun kanssa. Tuloksista ilmenee, että yhteistyötä voisi tehdä tiiviimmin ja monipuolisemmin. Lisäksi työntekijät näkivät myös, että koulut voisivat hyödyntää enemmän sosiaalialan ammattilaisia, jotta nuorella olisi matalampi kynnys lähestyä aikuista. Sosiaalialan ammattilaiset tekisivät työtä nuorten keskuudessa. Nuoren ongelmiin tulisi myös puuttua entistä herkemmin ja tunnistaa niitä jo varhaisessa vaiheessa. Erityisopetuksen saaminen tulisi olla nuorelle helpompaa, ja erityisopetusta tulisi järjestää tarpeen ilmetessä, ja tässä työntekijät kokivat, olevan koulun puolelta vielä parantamisen varaa. Huhtasen (2007, 210) mukaan erityisopetuksen saaminen on oppilaan oikeus, jonka tarkoituksena on tukea sellaista oppilasta, joka tarvitsee erityisiä tukitoimenpiteitä oppimisen tueksi. Yhteistyön toimivuuden kehittäminen nähtiin tärkeäksi. Huhtasen (2007, 191–192) mukaan moniammatillinen yhteistyö perustuu juuri osaamisen jakamiseen, yhteistyöverkoston luomiseen sekä toiminta- ja työtapojen kehittämiseen, jossa hyödynnetään kaikkien osaamista sekä tietoa.

Tuloksissa korostetaan, että nuorta auttavat parhaiten tukimuodot, jotka nuori itse kokee omikseen. Nuorelle apua ei voida tyrkyttää, vaan nuoren on itse ymmärrettävä avuntarve, jotta työskentely on mahdollista. Koulunkäyntihaluttoman nuoren kanssa työskentely on pitkäjänteistä työtä sekä siihen tulee käyttää aikaa. Aaltosen ym. (2003, 107) mukaan moniammatillisen työryhmän hyödyntäminen nuoren tukemisessa on hedelmällistä, sillä tuentarpeen suunnitteluun osallistuvat useat ammattilaiset mukaan. Tämän myötä nuorelle voi löytyä entistä helpommin vaihtoehtoisia tukimuotoja, kun useampi ammattilainen on mukana yhteistyössä.

11 Pohdinta

Lähtiessämme pohtimaan yhdessä opinnäytetyömme toimeksiantajan kanssa aihetta opinnäytetyöllemme, oli vaihtoehtoisia aiheita runsaasti. Ainoana kriteerinä meillä oli, että halusimme suunnata oppinäytetyömme jollain tasolla nuoriin. Toimeksiantajalta nousi esille ehdotus nuorten koulunkäyntihaluttomuudesta, joka lopulta valikoitui opinnäytetyömme aiheeksi. Aihe koettiin tärkeäksi sen ajankohtaisuuden sekä koulunkäyntihaluttomuuden yleisyyden vuoksi. Mielenkiintoisen aiheesta teki myös se, ettei aihetta ole tutkittu Suomessa kovinkaan paljon. Aiheesta on ennestään tehty vain muutama opinnäytetyö, joissa koulunkäyntihaluttomuutta on tutkittu yleisesti yläkouluikaisilla nuorilla. Lastensuojelun asiakkaiden tai työntekijöiden näkökulmasta tehtyihin tutkimuksiin emme törmänneet.

Opinnäytetyömme aihepiiri oli meille osittain tuttua, sillä koulunkäyntihaluttomuuteen liittyy monia sellaisia asioita, joita olemme opintojemme aikana opiskelleet. Kuitenkin itse käsite koulunkäyntihaluttomuus oli meille vieras, eikä siitä puhuta paljoa suomenkielisessä kirjallisuudessa. Opinnäytetyön suunnitelmaa tehdessä ymmärsimme aiheen laajuuden, ja teoreettisen viitekehyksen rajaminen tuottikin meille alussa hieman haasteita. Koimme hyödylliseksi paneutua nuoruuteen ja nuoren elämään liittyviin tekijöihin kokonaisuutena. Näin saimme pala palalta muodostettua yhtenäistä käsitystä siitä, mitkä asiat vaikuttavat koulunkäyntihaluttomuuden taustalla. Koulunkäyntihaluttomuus on käsitteenä laaja ja se sisältää moniulotteisia syy-seuraussuhteita.

Mielestämme on tärkeää, että koulunkäyntihaluttoman nuoren oireiluun puututaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta nuoren ongelmat eivät pääsisi kasaantumaan. Nuoruus elämänvaiheena on nuorelle monien eri muutosten aikaa, jolloin koko nuoren elämä ja olemus ovat ikään kuin myllerryksessä. Koulunkäyntihaluttomuuden taustalla olevat syyt voivat olla nuorelle itselleen hyvin kipeitä ja vaikeita asioita. Se, kuinka koulunkäyntihaluttomuuden taustalla oleviin syihin päästään kiinni, riippuu hyvin paljon työntekijän ja nuoren välisestä suhteesta. Mielestämme nuoren auttamisen edellytyksenä on, että nuori kokee

tulleensa kuulluksi, välitetyksi ja huomatuksi. Koulunkäyntihaluttomuuden seuraukset voivat olla hyvinkin pitkäkantoiset, ja siksi on äärimmäisen tärkeää puuttua nuoren tilanteeseen sellaisilla keinoilla, jotka palvelevat nuoren tilannetta.

11.1 Eettisyys ja luotettavuus

Kun aihe opinnäytetyölle oli valittu, lähdettiin hakemaan työlle tutkimuslupaa Joensuun kaupungilta. Vasta tutkimusluvan saatuaamme, lähdimme tekemään tarkempaa suunnitelmaa opinnäytetyön toteutukselle. Koko opinnäytetyöprosessin ajan pidimme yhteyttä opinnäytetyömme toimeksiantajan yhteyshenkilöön, jonka kanssa sovimme mahdollisista muutoksista. Yhdessä toimeksiantajan kanssa sovimme, kuinka tutkimusaineisto kerätään ja kuinka haastattelut toteutetaan. Toimeksiantajan kanssa sovimme, että he hankkivat sopivat osallistujat haastatteluun. Toimeksiantajalle lähetettiin etukäteen haastatteluissa käytetty haastattelurunko, jotta osallistujilla oli mahdollisuus tutustua haastattelun teemoihin ja alustaviin kysymyksiin etukäteen. On myös tutkimuseettisestä näkökulmasta aiheellista ja perusteltua tiedottaa haastateltavia haastattelun aiheesta. Opinnäytetyömme kannalta aineistonkeruun toteuttaminen haastatteluna etukäteen valikoiduille henkilöille takaa haastateltavien riittävän tiedon ja kokemukset tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74–76; Eskola & Suoranta 1998, 85.) Osallistuminen ryhmähaastatteluihin oli vapaaehtoista. Molempien ryhmähaastattelujen alussa kerrattiin osallistujille opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä. Osallistujille kerrottiin, ettei tutkimusaineistoon tule sellaisia tunnistetietoja, joista osallistujat voitaisiin tunnistaa. Haastattelut nauhoitettiin osallistujien suostumuksella kahdella nauhurilla, jolla pyrittiin varmistamaan haastattelujen tallentuminen.

Laadullisessa tutkimuksessa on merkityksellistä, että henkilöt, joilta kerätään tietoa aineistoa varten, tietävät mieluusti mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä tai heillä on omakohtaista kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 85.) Työntekijöiden ammattitaito sekä kertynyt työkokemus näkyivät heidän vastauksissaan. Työntekijät osasivat antaa perusteluja vastauksilleen sekä avasivat omia käsityksiään peilaamalla niitä eri asiakastilanteisiin. Tulosten luotetta-

vuuteen vaikuttaa olennaisesti se, keiltä asiaa on lähdetty selvittämään. Tulok-
sista nousi esille se, että työntekijöiden vastaukset eivät olleet ristiriidassa kes-
kenään. Tietenkin täytyy huomioda, että jos haastattelut olisi toteutettu nuorille,
voisi vastauksissa olla verrattaessa poikkeavuutta. Työntekijät olivat opinnäyte-
työssämme koulunkäyntihaluttomuuden asiantuntijoita heidän katsomastaan
näkökulmasta.

Kun haastattelut on tehty, tulee kerätty haastatteluaineisto purkaa eli litteroida
mahdollisimman nopeasti. Tutkimustehtävästä riippuu, kuinka tarkasti aineisto
on hyvä litteroida. Aineisto voidaan kirjoittaa tekstiksi koko haastatteludialogista
tai vaihtoehtoisesti kuten tässä opinnäytetyössä on tehty vain haastateltavien
puheesta. (Eskola 2015, 185; Hirsjärvi & Hurme 2000, 138–139.) Haastattelut
litteroitiin seuraavana päivänä, jonka jälkeen nauhoitteet tuhottiin. Koska aineis-
ton analyysitavat olivat meille melko vieraita, näimme tärkeäksi tutustua teorian
kautta erilaisiin analyysitapoihin ennen analyysin aloittamista. Tutkimusaineis-
ton analyysi pyrittiin tekemään mahdollisimman tarkasti, mukaillen aineistoläh-
töisen sisällönanalyysin kolmivaiheista prosessia. Tulosten auki kirjoittamisessa
pyrimme käyttämään monipuolisesti aineistolainoja sekä välttämään omaa tul-
kintaa.

Tilastollisiin yleistyksiin pyrkiminen ei ole laadulliselle tutkimukselle ominaista.
Laadullisessa tutkimuksessa pyritään muun muassa havainnollistamaan jotain
tapahtumaa tai ilmiötä, oppia tuntemaan jotain tiettyä toimintaa ja antamaan
teoreettinen tulkinta tutkittavalle ilmiölle. (Tuomi & Sarajarvi 2012, 85.) Opinnäy-
tetyömme tulokset eivät ole yleistettävissä. Opinnäytetyön tutkimusaineisto ke-
rättiin haastattelemalla Joensuun seudun sijaishuollossa työskenteleviä henki-
löitä, joidenka näkemykset ja kokemukset koulunkäyntihaluttomuudesta painot-
tavat pitkälti sen hetkisestä työpaikasta saatuun kokemukseen. Osalla haasta-
teltavista kokemuksia koulunkäyntihaluttomuudesta on ehtinyt kertyä työuran
aikana jo aikaisemmistakin työpaikoista, mikä osaltaan monipuolisti saatuja tu-
loksia.

11.2 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat

Yhtenä tärkeänä jatkotutkimusideana näkisimme, että aihetta tutkittaisiin sijais-huollossa olevien tai ylipäättään lastensuojelunasiakkaana olevien nuorten näkökulmasta. Aihe on kuitenkin omalla tavallaan haasteellinen ja kipeä, joten siksi aineistonkeruun menetelmän valinta tulisi miettiä tarkoin. Erityisen tärkeää olisi saada tuota esille nuorten näkemyksiä siitä, millaisia tukimuotoja he kokevat tärkeäksi, toimiviksi ja mitä voisi kehittää. Nuoret ovat omalla kokemuksellaan asiantuntijoita niistä tukimuodoista, joita heille on tarjottu. Lisäksi aihetta voisi tutkia myös koulun sekä muiden yhteistyötahojen kautta, kuten mitkä asiat tukevat yhteistyötä ja kuinka yhteistyötä voisi kehittää.

Aiheen kannalta olisi myös mielestämme mielenkiintoista tehdä vertailevaa tutkimusta työntekijöiden ja nuorten näkemysten välillä. Tätä kautta voitaisiin löytää niitä ongelmakohtia, jotka estävät nuoren koulunkäyntihaluttomuuden tukemista sekä niitä asioita, jotka ovat vieneet ongelmatilanteissa parempaan suuntaan. Nuorten kokemusten esille saaminen antaisi mielestämme arvokasta tietoa koulunkäyntihaluttomien nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Nuorten kokemusten pohjalta työskentelyä heidän kanssaan voitaisiin kehittää oikeaan suuntaan ja välttää mahdollisten haitallisten toimintatapojen käyttöä. Koemme, että nuorilla jotka ovat niin sanotusti selvinneet koulunkäyntihaluttomuudesta, on erittäin tärkeää kokemusta siitä, kuinka koulunkäyntihaluttomuuteen tulisi puuttua ja millaisilla tukimuodoilla on eniten myönteisiä vaikutuksia. Ne nuoret, joilla koulunkäyntihaluttomuus on akuutissa vaiheessa, eivät välttämättä vielä pysty käsittelemään asiaa.

11.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi on opettanut meitä tämän viimeisen noin vuoden aikana. Aiheen mielenkiintoisuus sekä monitasoisuus ovat edistäneet työskentelyämme. Vaikka alkuperäinen suunnitelmamme ei toteutunutkaan, koemme silti, että aihe oli erittäin opettavainen tästäkin näkökulmasta. Opinnäytetyön tekeminen on yhtä lailla ollut haastavaa, antoisaa ja opettavaista. Aikataulussa pysyminen

ei ole tuottanut meille haasteita, vaikka suunnitelmaan tulikin muutoksia. Olemme tehneet opinnäytetyötä pitkälti parityönä. Työskentelytyylimme ovat samantlaiset, ja tämän myötä työskentely on ollut helppoa. Parityöskentelyn etuna on ollut myös se, ettei jää vaikeiden paikkojen eteen yksin, vaan haastavaltakin tuntuvat tilanteet selvitetään yhdessä.

Opinnäytetyön teoriapohjan kokoaminen tuotti ajoittain haasteita, koska koulunkäyntihaluttomuutta käsittelevää kirjallisuutta ei suomenkielellä juurikaan löytenyt. Onneksi englanninkielisiä teoksia löytyi ja niistä saimme koottua opinnäytetyön keskeisimmästä teemasta mielestämme kattavasti teoriaa. Teoriapohjaa kootessa täytyi tehdä tarkkaa rajausta siitä, mitä asioita ja teemoja käsitellään ja mitkä jätetään suosiolla pois, koska muuten teoriaosuus olisi paisunut turhan suureksi. Teorian kokoaminen oli kuitenkin yksi opinnäytetyöprosessin antoisampia vaiheita.

Opettavaisin ja haastavin vaihe opinnäytetyöprosessissa oli aineiston analysoiminen, koska se oli meille molemmille uutta. Teoriaan tutustuminen ja asian sisäistäminen vei oman aikansa ennen kuin analysointi lähdettiin toteuttamaan. Koemme kuitenkin onnistuneemme analysoinnin toteutuksessa hyvin. Saimme tuotettua selkeät ja johdonmukaiset analyysipolut, joiden pohjalta tuloksia oli helppo lähteä kirjoittamaan auki. Tulosten ja kootun teoriapohjan peilaaminen toisiinsa johtopäätöksissä, oli erittäin mielenkiintoinen vaihe. Johtopäätöksiä kirjoittaessa huomasimme, kuinka hyvin kokoamamme teoria keskusteli yhteen saatujen tulosten kanssa. Teorian avulla pystyi nostamaan esiin uudenlaisia näkökulmia tulosten tarkasteluun. Johtopäätöksiä kirjoittaessa huomasimme myös, kuinka paljon olemme opintojemme aikana kehittyneet. Teorian ja käytännön yhdistäminen ja syy-seuraussuhteiden tunnistaminen tapahtuivat luontevasti.

Tämän oppinäytetyön tekeminen on lisännyt ammatillisia valmiuksiamme työskennellä nuorten kanssa niin lastensuojelussa kuin muillakin kentillä. Olemme saaneet opinnäytetyöhön osallistuneilta työntekijöiltä arvokasta tietoa nuorten tavasta toimia ja ajatella. Olemme oppineet, että jokainen nuori tulee nähdä yksilönä ja jokaisella nuorella on omat heikkoutensa ja vahvuutensa. Koulunkäyn-

tihaluttomia nuoria ei tule nähdä yhtenäisenä ryhmänä, jossa jokaisen nuoren koulunkäyntihaluttomuuden taustalla ovat samat tekijät. Nuorten yksilöllinen tukeminen on mielestämme avain koulunkäyntihaluttomuudesta pois pääsyyn.

Lähteet

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vilhunen, R. & Vilen, M. 2003. Nuoren aika. WS Bookwell Oy. Porvoo.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus. 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Bhatia, E. & Wiitakorpi, M-L. 2005. ”Me ollaa iha` hyvii” – menetelmiä ja keinoja terveydenhoitajille lasten itsetunnon tukemiseen. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro OY.
- Ekebom, U-L., Helin, M. & Tulusto, R. 2000. Satayksi koulu ongelmaa. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö on nuoren turva. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – JuvenesPrint.
- Erkko, A. & Hannukkala, M. 2013. Mielenterveys voimaksi: käsikirja nuorisotyön ammattilaisille. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheesta. Teoksessa Valli, R. ja Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökumia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 185.
- Fröjd, S., Kaltiala-Heino, K., Ranta, K., von der Pahlen, B. & Marttunen, M. 2009. Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos. Nuorten ahdistuneisuus ja päihteiden käyttö. Tietoa vanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Grandison, K., J., De-Hayes, L. & Thambirajah, M. S. 2007. Understanding school refusal. A Handbook for Professionals in Education, Health and Social Care. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Haasjoki, E., Ollikainen, T., Suomen mielenterveysseura & Turun kriisikeskus 2010. Mikä sun mieltä painaa? Kriisit nuoruudessa ja mielenterveyden tukeminen koulussa. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.
- Heino, T. & Oranen, M. 2012. Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti – erityistäkö? Teoksessa Janhukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 217–247.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Raportti. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. & Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli: Koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjavi, S. ja Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

- Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Juva: PS-kustannus. Opetus 2000.
- Härkönen, J. 2010. Sosiaalinen periytyvyys ja sosiaalinen liikkuvuus. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.
- Jahnukainen, M. 2005. Koulutus syrjäytymisen ehkäisyssä. Teoksessa Koivula, P. (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Vammala: Opetushallitus.
- Jahnukainen, M., Pösö, T., Kivirauma, J. & Heinonen, H. 2012. Erityisopetuksen ja lastensuojelun kehitys ja nykytila. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 15–54.
- Jokela, J., Luopa, P. & Pietikäinen, M. 2006. Mistä tukea? Helsinkiläisnuorten masentuneisuus, koulukiusaaminen ja luvattomat poissaolot vuosina 1996-2012. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Kearney, C, A. 2002. School Refusal Behavior in Youth. A Functional Approach to Assessment and Treatment. Washington: American Psychological Association.
- Keltinkangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.
- Kiilakoski, T. 2014. Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.
- Kiilakoski, T. 2012. Koulu nuorten näkemänä ja kokemana. Tilannekatsaus Marraskuu. Opetushallitus. Edita Prima Oy. http://www.oph.fi/download/144743_Koulu_nuorten_nakemana_ja_kokemana_2.pdf 14.9.16
- Krongvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia – matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Laakso, R. 2012. Lastensuojelun laitostyön arki ja ammatillisuus. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 127–152.
- Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti 25/2015, 4.12.2015. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL.
- Launonen, L. & Pulkkinen, L. 2004. Kasvuyhteisö lapsen kannalta. Teoksessa Launonen, L. & Pulkkinen, L. (toim.) Koulu kasvuyhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus. 53.
- Lehtinen, I. & Lehtinen, T. 2007. Mikä mättää? Murrosiän muutokset kotona ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Lehtonen, H. 2012. Koulu kasvun ja syrjäytymisen paikkana. Teoksessa Lindfors, E. (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteista. Tampere: Tampereen Yliopisto. 135–47.
- Lämsä, A-L. 2009a. Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa Lämsä, A-L. (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä; PS-kustannus. 21–31.
- Lämsä, A-L. 2009b. Lasten ja nuorten suhde kouluun. Teoksessa Lämsä, A-L. (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä; PS-kustannus. 33–57.

- Numminen, H. & Sokka, L. 2009. Lapsellani on oppimisvaikeuksia. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Nurmi, E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Peda.net. 2013. Kouluhaluttomuus. Miksi nuori ei halua mennä kouluun? <http://peda.net/veraja/laukaa/oppilaantuki/vinkit/kouluhaluttomuus> 15.6.2016.
- Pelkonen, L. 2013. Kun nuori ei mene kouluun. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosionomi (YAMK). Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013060112317>. 18.8.2016.
- Pesäpuu ry. 2014. Kysymyksiä ja vastauksia. Pesäpuu ry. <http://sijoitettulapsikoulussa.fi/sosiaalityontekijoille-2/kysymyksiä-ja-vastauksia/> 16.9.2016.
- Räty, T. Lastensuojelulaki -käytäntö ja soveltaminen. 2015. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Saulio, M. 2005. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet oppijan tukena. Teoksessa Koivula, P. (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Vammala: Opetushallitus.
- Suontausta-Kyläinpää, S. 2010. Koulun verkostot palvelemaan kouluyhteisön ja perheen hyvinvointia. Teoksessa Joronen, K. & Koski, A. (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluyhteisössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. 99–102.
- Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) - Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- THL. 2016. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>. 29.9.2016.
- Toivakka, S. ja Maasola, M. 2011. Itsetunto kohdalleen. Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Jyväskylä: Taito, PS-kustannus.
- Tuomi, J. ja Sarajärvi A., 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ylönen, M. Lastensuojelun positio koulun kanssa tehtävässä yhteistyössä. 2007.Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Tutkimuslupa

JOENSUUN KAUPUNKI

Viranhaltijapäätös

1

Sosiaali- ja terveyskeskus
Sosiaalipalvelujen johtaja

28.4.2016 § 9

189/00.01.03/2013

Hakija/asianosainen

Hirvelä Emma, Pöllänen Annika

Asia

Tutkimuslupa/Karelia- ammattikorkeakoulu/Emma Hirvelä ja Annika Pöllänen

Päätöksen perustelut

Karelia ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa opiskelevat Emma Hirvelä ja Annika Pöllänen hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyöhön liittyvän tutkimuksen suorittamiseen. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia Joensuun kaupungin sijaishuollossa olevien yläasteikäisten nuorten koulunkäyntihaluttomuutta, siihen vaikuttavia tekijöitä ja tukimuotoja.

Tutkimus tehdään Joensuun kaupungin sijaishuollossa. Tutkimusmenetelmä on laadullinen eli kvalitatiivinen menetelmä. Tiedonkeruu toteutetaan haastattelemalla nuoria joko ryhmä- tai yksilöhaastattelulla, tai narratiivista menetelmää hyödyntäen. Sijaishuollon työntekijät valitsevat nuoret Hirvelän ja Pölläsen antamien kriteerien perusteella. Osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen.

Tutkimuksessa on huolehdittava tietojen lainmukaisesta salassapidosta ja ettei vastauksista ole yksilöitävissä henkilöitä tai perheitä. Tutkimus ei aiheuta Joensuun kaupungille kustannuksia.

Päätöksen liitteenä on tutkimuslupahakemus sekä opinnäytetyön suunnitelma.

Päätös

Myönnän Karelia ammattikorkeakoulun opiskelijoille Emma Hirvelälle ja Annika Pölläselä tutkimusluvan opinnäytetyöhön liittyvän tutkimuksen suorittamiseksi Joensuun kaupungin sijaishuollossa.

Tutkimustulokset tulee toimittaa Joensuun kaupungin sosiaali- ja terveyskeskuksen käyttöön.

Toimivallan perusteet

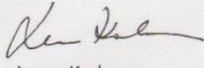
Hallintosääntö 3 § ja 46 §.
Sosiaali- ja terveysjohtajan delegointipäätös 4.1.2016 1 §.

Nähtävänäpito

Päätös asetetaan yleisesti nähtäväksi sosiaali- ja terveyskeskuksessa ennakolta ilmoitettuna aikana 29.4.2016

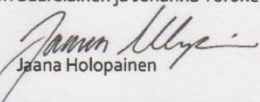
Allekirjoitus
Tiedoksianto

Sosiaalipalvelujen johtaja

Leena Korhonen

Päätöksen olen tänään antanut tiedoksi : STLTk, Karelia amk/Emma Hirvelä ja Annika Pöllänen, Joensuun kaupunki/Lauri Saarelainen ja Johanna Turunen

Päiväys: 28.4.2016
Toimistos sihteeri

Jaana Holopainen

Lisätietoja: Johtava sosiaalityöntekijä Lauri Saarelainen, p. 050 439 3588

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Joensuun Seudun Sijaishuoltotoimisto
Toimeksiantajan edustaja:	Nina-Elise Koivumäki
Osoite:	Voisäläntie 4, 80170 Joensuu
Puhelinnumero:	050 409 2260
Sähköposti:	nina-elise.koivumaki@jms.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1201329 / 1300727 Annika Pöllänen / Emma Hirvelä
Puhelinnumero:	050 409 2260 Annika / 050 409 2260 Emma
Sähköposti:	annika.pollanen@edu.karelia.fi / emma.hirvela@edu.karelia.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Sijustumollossa olevien yläkouluikäisten koulukäynnin hallintomuu
Toteutusmuoto	Tutkimuslainen opinnäytetyö
Aikataulu	Helmikuun - Marraskuun
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	

Toimeksiantajan sitoumukset	
Haastattelun järjestäminen ja tilojen käyttäminen	

Opiskelijan sitoumukset	
Eettisten periaatteiden noudattaminen	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Sari Johansson sari.johansson@karelia.fi Riitta Dal Maso riitta.dalmaso@karelia.fi

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
22.9.2016	Annika Pöllänen Emma Hirvelä
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
22.9.2016	Nina-Elise Koivumäki
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
26.9.2016	Sari Johansson

HAASTATTELURUNKO

Yleistä:

- Millä luokalla koulunkäyntihaluttomuus yleisimmin ilmenee/alkaa?
- Kuinka monella nuorella sijoituksen taustalla on ollut koulunkäyntihaluttomuutta?
- Kummalla esiintyy enemmän koulunkäyntihaluttomuutta, tytöillä vai pojilla?

Koulunkäyntihaluttomuuden ilmeneminen ja aiheuttajat:

- Miten nuorten koulunkäyntihaluttomuus ilmenee?
- Millaisia eroja on koulunkäyntihaluttomuuden ilmenemisessä tyttöjen ja poikien välillä?
- Mitkä ovat mahdollisia syitä koulunkäyntihaluttomuuden taustalla?
- Erot tyttöjen ja poikien välillä?
- Tiedostavatko nuoret itse koulunkäyntihaluttomuuden ongelman itsellään ja sen mahdolliset seuraukset?
- Osaako/pystyykö nuori itse sanoittamaan koulunkäyntihaluttomuutensa taustalla olevia ongelmia/syitä?

Tukimuodot:

- Miten koulunkäyntihaluttomia nuoria tuetaan?
- Millaiset tukimuodot on koettu toimiviksi, millaiset eivät?
- Miten nuoret ottavat apua vastaan?
- Millaisia tukikeinoja tulisi olla enemmän, millaisia voisi kehittää?

Opinnäytetyöprosessi

tammikuu 2016	toimeksiantajan löytäminen
helmikuu 2016	aiheen ideointia aiheen valinta
maalis–huhtikuu 2016	opinnäytetyönsuunnitelma
huhti–toukokuu 2016	teoreettisen viitekehyksen kirjoittaminen
kesäkuu 2016	kirjoitelmien ohjeistukset toimeksiantajalle
elokuu 2016	opinnäytetyön näkökulman muuttuminen teoreettisen viitekehyksen kirjoittaminen
syyskuu 2016	haastattelut litterointi
syys–lokakuu 2016	aineiston analyysi tulosten kirjoittaminen
lokakuu 2016	johtopäätösten kirjoittamisen toteutuksen auki kirjoittamisen pohdinta
marraskuu 2016	viimeistely osallistuminen seminaariin valmis opinnäytetyö

